

**Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Historický ústav**

Kolektivizace na Třebechovicku
Bakalářská práce

Autor: David Sobotka

Vedoucí práce: PhDr. Bc. Tomáš Hradecký Ph.D.

**Studijní obor: Prezentace a ochrana kulturního dědictví
Hradec Králové 2015**

Zadání bakalářské práce

Autor: David Sobotka

Studium: F12467

Studijní program: B7105 Historické vědy

Studijní obor: Prezentace a ochrana kulturního dědictví

Název bakalářské práce: **Kolektivizace na Třebechovicku**

Název bakalářské práce AJ: Collectivisation in the Třebechovice Region

Anotace:

Práce bude sledovat stav zemědělství na Třebechovicku před rokem 1949-50, následně postupnou kolektivizaci pozemků na Třebechovicku a okolí, zakládání a slučování Jednotných zemědělských družstev (přidružená výroba družstva, charakteristika používaných zemědělských metod, budovy družstva a jeho postupný zánik). Metody práce: Původní analýza archivních pramenů a komparace s odbornou literaturou. Prameny a literatura: fondy JZD Třebechovice, MNV Třebechovice, ONV Hradec Králové Odborná literatura (Karel Jech)

Garantující pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Tomáš Hradecký, Ph.D.

Oponent: Mgr. Pavel Boštík

Datum zadání závěrečné práce: 8.12.2013

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma kolektivizace zemědělství na Třebechovicku jsem vypracoval samostatně. Použitou literaturu a prameny uvádím v příloženém seznamu.

.....

David Sobotka

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Bc. Tomáši Hradeckému Ph.D., za odborné vedení při jejím zpracování.

Obsah

<u>Obsah</u>	4
<u>Anotace</u>	6
<u>1.Úvod</u>	7
<u>2.Kolektivizace</u>	9
2.1.Vlastnické poměry půdy 1945-1948.....	9
2.2. Situace po únoru 1948.....	11
2.3. Nová politika KSČ.....	13
2.4. Zakládání zemědělských družstev.....	14
2.5. Zostřování poměrů.....	15
2.6. První vlna kolektivizace.....	17
2.7. Potravinová krize.....	20
2.8. Vykonstruované případy.....	20
2.9. Směrnice tří ministrů.....	21
2.10. Akce K a represivní opatření.....	22
2.11. Druhá vlna akce K.....	24
2.12. Krizová situace na konci 1.fáze kolektivizace.....	25
<u>3.Obecná charakteristika Třebechovicka</u>	27
3.1. Osídlení a hospodaření v oblasti Třebechovic pod Orebem.....	27
3.2.Územní vývoj po I.světové válce.....	28
3.3. Obyvatelstvo města v letech 1945 až 1953.....	29
3.4. První etapa revize pozemkové reformy.....	31
3.5. Přidělení hostince na Bědovicích.....	32
<u>4. O národních výborech a povaze moci</u>	35
4.1. Revoluční národní výbor.....	35
4.2. Městský národní výbor a jeho působnost v zemědělských záležitostech.....	35
4.3. Únor 48 v Třebechovicích.....	38
4.4. Volby a komunální podnik.....	39
4.5. Tajemníci.....	41
<u>5. Stav zemědělství a zásobování</u>	41
5.1. Rok 1946	41

5.2. Rok 1947.....	43
5.3. Rok 1948.....	44
5.4. Rok 1949.....	45
5.5. Rok 1950.....	45
5.6. Rok 1951.....	46
5.7. Rok 1952.....	48
5.8. Rok 1953.....	49
6. JZD Třebechovice pod Orebem.....	53
6.1. Komunistická propaganda a agitace pro založení družstva.....	53
6.2. Založení JZD.....	55
6.3. Začátky JZD.....	56
6.4. Vesničtí boháči.....	59
6.5. Případ Lorencovi.....	59
<u>Závěr</u>.....	65

Anotace

Předkládaná bakalářská práce se snaží postihnout relativně krátkou historickou etapu jednoho z regionů v Královéhradeckém okrese. Předmětem jejího výzkumu je vývoj kolektivizace na Třebechovicku, a to především města Třebechovic pod Orebem a přidružených obcí Krňovice, Bědovice a Mitrov.

Kolektivizace nesporně náleží k velkým tématům moderních dějin a patří k charakteristickým událostem poválečného Československa. Tento proces radikálně zrušil staleté majetkové poměry a pracovní způsoby zemědělců, změnil charakter venkovské krajiny a osudy obyvatel.

Téma je velice široké a nabízí velkou škálu pohledů a zpracování. Kolektivizace se dá rozdělit na několik úseků. Zaměřuji se na období let 1945 až 1953, ve kterém probíhala od nástupu komunistů k moci první fáze tohoto procesu.

Tento historický úsek by se dal ve vývoji české vesnice označit jako přelomový. Režim se teprve ustanovoval a zemědělská politika státu se zaměřila rovnou na likvidaci soukromého hospodaření. Byla vedena cílená kampaň proti majitelům půdy, emociálně vystupňovaná ve sdělovacích prostředcích. Snažil jsem se hlavně zachytit počátky tohoto procesu a postupující státní zásahy do zemědělství.

Toto téma jsem si zvolil, protože mnohé úseky v období po II.světové válce jsou dodnes málo prozkoumány, zejména na regionální úrovni a mělo by se i z těchto dob, na které by každý nejraději zapomněl, čerpat poučení. Neměli by se promlčovat, ale naopak je třeba stále tyto záležitosti mít na paměti. Generace, do které patřím i já, nemá přímou zkušenost s totalitní mocí a spojenými perzekucemi a tak je stále třeba klást otázky a informovat se o nedávné historii.

Třebechovice pod Orebem jsou místem mého bydliště, a tak jsem se pokusil poodkrýt místní historické vztahy a přispět tak ke zmapování kolektivizace v jednotlivých regionech.

1. Úvod

Bakalářská práce kolektivizace na Třebechovicku je rozdělena do šesti částí. První část tvoří úvod. V rozsáhlejší druhé části se zabývá popisem kolektivizace v obecné rovině celého státu. Od poválečných poměrů a konfiskací půdy, přes nástup komunistů k moci a zakládání zemědělských družstev, po perzekuční období akce K. Třetí částí je charakterizována krajina kolem Třebechovic, postupný vývoj osídlení přes první pozemkovou reformu, až k její revizi po druhé světové válce.

Čtvrtá část je popis povahy státní moci v Třebechovicích, zakládání národního výboru a jeho struktury, událostech v únoru 1948 a následných změnách v mocenských orgánech, které měli na starost koordinaci zemědělských činností. Další část shrnuje rok po roce zemědělskou situaci a snahu o režimní kontrolu potravinových dodávek a jejich vynucování. Poslední část se zabývá projektem jednotného zemědělského družstva, začátkem jeho působení a osudy lidí, kteří do něj nevstoupili, tzv. vesnický boháči.

Pramenná základna této práce je v archivních fondech Státního okresního archivu Hradec Králové, konkrétně ve fondu Městský národní výbor v Třebechovicích pod Orebem a Jednotné zemědělské družstvo Třebechovice pod Orebem. Největší podíl v těchto fondech mají jistě Pamětní kniha města Třebechovic pod Orebem 1945-1954, Zápisy ze schůzí představenstva MNV a Zápisy ze schůzí JZD. V některých oblastech jsou však i tyto zdroje nedostatkové pro zkoumané období, zvláště ve statistickém zhodnocení plnění ročních dodávek a sledování jejich navyšování, nebo v oblasti kolem vesnických boháčů.

K uchopení celé problematiky v širším kontextu přispěla i vydaná literatura. Jako základní a průkopnickou práci k tomuto tématu považuji knihu Karla Jecha Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Je to souhrn veškerých administrativně-organizačních počinů v rámci kolektivizace v Československu. Nemapuje sice historii konkrétních osob a jejich osudy na regionální úrovni, je však cenným zdrojem k poznání vládní situace spojenou se zemědělstvím.

Novější a více regionálně zaměřená je práce Jiřího Urbana, Venkov pod kolektivizační knutou. Je to osud dvou kulackých rodin vesnice Svatojánský Újezd v Novopackém okrese. Názorně popisuje i s pomocí ústních svědectví pamětníků

odraz vládních nařízeních u venkovských obyvatel a celkovou atmosféru doby kolektivizace.

Další publikace, která posloužila jako zdroj k mé práci je práce Jaroslava Rokoského a Libora Svobody, *Kolektivizace v Československu*. Sestává z mnoha historických studií ke kolektivizaci od různých historiků. Můžeme podle nich porovnat změny v zemědělství v jednotlivých fázích v mnoha souvislostech.

Ohledně Třebechovic jsem použil knihu *Třebechovice pod Orebem*, kde je kapitola o zemědělství, nicméně k první fázi kolektivizace je zde jen opravdu krátký odstavec.

Publikací na úrovni regionálních dějin kolektivizace je i mnoho dalších, avšak nebyla dosud nikde publikována historie zemědělství Třebechovic pod Orebem a okolí před nástupem kolektivizace a v její první fázi. V této práci se proto pokouším shrnout dosavadní poznatky.

2.Kolektivizace

2.1.Vlastnické poměry půdy 1945-1948

Období mezi lety 1945-1948 je, přestože bylo velmi krátké, jednou z nejvýznamějších etap ve změně vlastnických práv obyvatelstva. Přistoupilo se velmi důsledně ke konfiskovanému majetku od cizích kolonistů, zrádců československého lidu, kteří byli odsunuti podle dekretu prezidenta republiky č.12/1945 Sb. Státu do svého vlastnictví přibyl největší přírůstek půdy od roku 1918. V ČR bylo zkonfiskováno celkem 2,4 mil. ha, na Slovensku 500 tisíc ha zemědělské půdy¹ odsunem německého, maďarského obyvatelstva a kolaborantů. Odejmutí jejich československého státního občanství² a následná konfiskace jejich majetku však také způsobila hromadný úbytek zkušených hospodářů, kteří měli v regionech dlouholetou tradici. Z národohospodářského hlediska nastal později problém při zachování kontinuity produkce.³

Počet sedláků celkově nebyl vyčíslen, ale úbytek byl jistý, také po odtržení Podkarpatské Rusi. Počet větších zemědělských závodů po druhé světové válce klesl, ale menší závody začali růst.⁴

Při volbách do Ústavodárného shromáždění v květnu roku 1946 dominovala Čechám a Moravě Komunistická strana Československa, na Slovensku pak Demokratická strana.⁵ V čele vlády stanul komunist Klement Gottwald.

Nová vláda slibovala novou pozemkovou reformu v rámci dokončení předválečné pozemkové reformy započaté rokem 1919 tzv. „záborovým zákonem“. Komunističtí funkcionáři, kteří byli nově na klíčových vládních pozicích se snažili získat si pro myšlenku kolektivizace soukromé zemědělce, a tak nový ministr zemědělství Julius

¹ Karel, ZEMAN, *Vývoj vlastnictví k půdě a souvisejících procesů na území ČR od roku 1918 do současné doby*, Praha 2013, s.92

² Předpis č. 33/1945 Sb.Ústavní dekret presidenta republiky o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské

³ Karel, ZEMAN, *Vývoj vlastnictví ...*, s.93

⁴ 1930 bylo v ČSR - 57060 závodů o výměře 20 – 50ha, po r. 1949 klesl počet na 34159 závodů, Naopak počet závodů o výměře 10 – 20ha v důsledku pozemkové reformy stoupl o 13%

⁵ KSČ v Čechách – 43,25%, Morava – 34,46%, Demokratická strana na Slovensku – 61,43%

Ďuriš uklidňoval situaci v roce 1946, když podal návrh šesti zákonů (tzv. Ďurišových). Návrhy byly určeny k veřejné diskuzi. Navrhl zajištění soukromé vlastnictví půdy do 50 ha, nové přiděly zkonfiskované půdy, státem přidělované traktory a jiné zemědělské mechanismy a výhodné scelování půdy na bázi družstev. Sedláci, kteří byli na důležitých pozicích v obcích jako starostové, členové zastupitelstva a funkcionáři Národních výborů, se snažili o problémech současného stavu a možnostech jeho zlepšování veřejně diskutovat. Po roce 1945 vznikali stranicky nezávislé zájmové organizace jako Jednotný svaz českých zemědělců a Jednotný svaz Slovenských zemědělců, do kterých měli nezávislý přístup všichni. Většina z nich hájila existenci soukromého hospodaření, které by se mohlo opírat o prvky družstevnictví, tak jako tomu bylo za první republiky před válkou, kde fungovaly menší družstva na základě dobrovolného vstupu a převahu měl soukromý sektor. K tomuto řešení se přikláněli, na venkově velmi početní, stoupenci bývalé agrární strany, kteří se distancovali od zdiskreditované politiky Rudolfa Berana a chtěli navázat na dobu Antonína Švehly a publicisty kolem časopisu *Brázda*, kde dobrovolné zemědělské družstvo mělo poskytovat různorodé služby a výhody svým členům, jako byly např. venkovské spořitelny, zajištěný odkup výrobků nebo zavádění elektřiny do vesnic.⁶ Sedláci měli výhrady většinou k zakládání zemědělských družstev typu kolchozů nebo sovchozů po vzoru násilné povinné kolektivizace v bolševickém Rusku, což by znamenalo zánik podnikání a likvidaci hospodářství selského typu.

V dubnu 1947 na schůzi okresního sdružení Jednotného svazu zemědělců v Hradci Králové představil ministr Ďuriš tzv. hradecký program, který měl předcházet nové ústavě. Jeho zásadním bodem bylo konečné vyřešení otázky půdy v pozemkové reformě, stejně tak výstavba organizovaného družstevnictví, zemědělský úvěr, jednotná zemědělská daň, mechanizace zemědělství a mnohá další opatření v různých odvětvích hospodářství. Celkově si získal podporu zemědělců také proto, že KSČ organizovala při hospodářské neúrodě v roce 1947 dodávky obilí z Ukrajiny a podepsání hospodářské smlouvy s Moskvou. Dělníci a rolníci, neustále soupeřící

⁶ Karel, JECH, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Vyšehrad 2008, s.35

s bohatší vrstvou obyvatel, volila komunisty, protože vytvářeli mylný dojem pokračující „demokratizace“ státu.⁷

2.2. Situace po únoru 1948

Na sjezd rolnických komisí, který trval 28. - 29. února 1948, vyslala delegáty snad každá československá obec. Zde byla vyslovena jednoznačná podpora pro KSČ v otázce Ďurišových zákonů a hradeckého programu, ale nic víc se nemělo prosazovat.

V březnu 1948 byla schválena třetí fáze pozemkové reformy, vycházející z hradeckého programu. Podstatou tohoto zákona bylo, že půda patří tomu, kdo na ní pracuje. Všechna půda, která náleží zemědělcům nad 50 ha měla být vykoupena státem. Cena půdy měla být přiměřená za 20 let snižená o 20%.⁸

Tato závěrečná etapa pozemkové reformy se prolínala v letech 1949-1951 s kolektivizací a to mělo také velký vliv na její výsledky.

Devátého května byla vyhlášena nová Ústava Československé republiky. Bylo zde zakotveno i to co bylo náplní pozemkové reformy a celé státní ideologie komunistické strany. V článku XII se tvrdilo, že je znárodněno nerostné bohatství, průmysl, velkoobchod a peněžnictví. Půda patří tomu, kdo na ní pracuje. Hospodářská soustava Československé republiky je založena na ochraně drobného a středního podnikání a nedotknutelnosti osobního majetku.⁹

V §158,159 se situace upřesňovala: *„nejvyšší přípustná výměra půdy, která smí být v soukromém vlastnictví jednotlivce, spoluvlastníků nebo rodiny je 50 ha. Půdu do 50 ha vlastní ti zemědělci, kteří na ni sami pracují.“* To bylo obdobou zásady o průmyslovém a živnostenském podnikání, kde bylo zaručeno soukromé vlastnictví podniků do 50 zaměstnanců. Zakazovalo se výdělečné monopolní organizace, jako kartely a sindikáty.¹⁰

Pro menší a střední rolnictvo přinesla Ústava jistotu a uklidnila i bohatší sedláky, že nepřijdou o svůj majetek.

⁷ Jaroslav, ROKOSKÝ a Libor, SVOBODA, Kolektivizace v Československu, Praha 2013, s. 34

⁸ Karel, ZEMAN, *Vývoj vlastnictví k půdě a souvisejících procesů na území ČR od roku 1918 do současné doby*, Praha 2013, s.82

⁹ 150/1948 Sb. - Ústavní zákon ze dne 9. května 1948, Ústava Československé republiky

¹⁰ tamtéž

Na utajeném jednání ÚV KSČ 14. října 1948 se probírala také aktuální zemědělská politika. Z diskutujících se vyjadřoval předseda vlády Zdeněk Fierlinger o cíli kolektivizování půdy, nutnosti dospět do stádia vnucení kolektivizace při plné mechanizaci. Poslanec národního shromáždění Václav Sova se zase zabýval otázkou třídního nepřítele.¹¹

KSČ dospěla k závěru, že v předchozím období šlo o zisk podpory vesnického obyvatelstva, nyní se musí zaměřit na využití hospodářských a sociálních zájmů nižších vrstev a konfrontovat je proti zbylým větším sedlákům, tzv. vesnickým kapitalistům, což byl také první pokus o pojmenování a charakteristiku třídního nepřítele.

O jméno pro třídního nepřítele se vedly i spory. Sedlák, nebo velkostatkář evokoval představy zkušeného a na venkově uznávaného hospodáře. Kapitalistický živel na vsi byl zase příliš dlouhý na běžné použití. Klement Gottwald navrhoval výraz „vesnický boháč“. Dobře se vžilo označení „kulak“¹², známé z bolševického Ruska po Stolypinově agrární reformě r.1906. Ti co neakceptovali kolektivizační politiku, tak byli později za Stalina postupně likvidováni. Označení kulak v našich podmínkách dávalo nositeli punc něčeho exotického oproti termínu vesnický boháč. Čeština ani slovenština nemá pro kulaka jednoslovný překlad, a tak se objevovaly i rozdílné názory mezi jazykovědci na jeho obsah.¹³

Proto také Gottwald nařídil nalezení nových kritérií pro vymezení kulaků. Hlavní stranický ideolog Václav Kopecký tvrdil, že „kulak je ten, kdo vykořisťuje.“ Vedoucímu stranického sekretariátu zemědělského oddělení Václavu Sovovi toto označení velmi vyhovovalo. Podle něj bylo nevyhovující rozdělení z hlediska výměry půdy. Kulak vykořisťoval ne pouze najímané osoby, ale i svou rodinu. Druhý znak kulaka je držení mechanizačních prostředků.

KSČ se shodla na utajeném jednání na tom, že vytvoření podmínek pro kolektivizaci nelze uspěchat. Gottwald napsal Stalinovi, že „o kolchozech se prostě nebude mluvit, ale budou se dělat.“ To mělo pro radikální komunisty utlumující účinek, ti požadovali

¹¹ Karel, JECH, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Vyšehrad 2008 s.56

¹² rusky - pěst

¹³ Karel, JECH, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Vyšehrad 2008, s.60

zakládání kolchozů hned po únoru 48 a s tím spojenou likvidací kapitalistických zemědělců.

Oficiální propaganda si se skutečným jednáním strany protirečila. Slibovala, že v ČSR kolchozy nebudou a hradecký program, jako program rolnického socialismu se nebude překračovat.

2.3. Nová politika KSČ

Vedení KSČ na podzim 1948 zvažovalo způsoby a metody omezování a zatlačování vesnických boháčů. Jako první se dohodli na zvyšování dávek a odejmutí přídelů, což byl nátlak do stavu ekonomické a daňové nezpůsobilosti. Další projednaná metoda byl zákaz zcizování půdy, aby nemohli kulaci dávat půdu středním a drobným zemědělcům. Proti kulakům se navrhla i finanční politika zvýšení zemědělské daně a současně zrušení daňových úlev. Zvažovalo se i odčerpání jejich finančních prostředků formou povinného spoření. Stát měl ovládnout i zemědělskou mechanizaci, tu měli získat státní strojní stanice a menší strojní družstva. Větší zemědělci mohli vyjímečně za zvýšené ceny odkoupit menší stroj. To, že ústava zaručovala soukromé vlastnictví půdy do 50 ha bylo hrubě porušováno, dokonce sám ministr Ďuriš navrhoval jak Ústavu obejít.¹⁴

Větší sedláci měli být také postupně zbavováni funkcí v národních výborech, svazech zemědělců a vedení tradičních družstev.

Toto zaměření zemědělské politiky bylo schváleno na 9.sjezdu KSČ 24. – 29.května 1949.

Postupně měl být vytvořen legislativní základ, které upevní pozice strany v přechodu k socialismu v podmínkách třídního boje. Jeden z Ďurišových zákonů č.55/1947 Sb. O pomoci zemědělcům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu z 1.dubna 1947 tvrdí, že pozemkový vlastníci mají povinnost řádně obdělávat půdu, nebo se postarat o její využití formou pronájmu (stroje také). NV mají pravomoce organizovat sousedskou výpomoc a rozhodovat o nasazení. Kdo zanedbává půdu, tak ho stihnou sankce. Tento zákon měl jistě represivní funkci stejně tak jako vyhláška č.612/1949 ú.i. „o výkupu mechanizačních prostředků

¹⁴ Karel, JECH, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Vyšehrad 2008 s.62

vesnických boháčů“. Podle této vyhlášky mohly být stroje odkoupeny pro neplnění výrobních a výkupních smluv i protože stroje nebyly plně využity. Nucený výkup traktorů a také odjímaní stodol muselo oslabit celkové hospodářství. Pro vznik souvislých pozemkových celků pro JZD měl význam scelovací zákon č.46/1948 Sb. Ten tvrdí, že pokud si boháč nechá půdu, tak při slučování je třeba ho vytlačit. Boháčům se přidělí náhradní půda na okraji katastrů. Jinými slovy: zbydou jim jen ty nudle na kopcích.

Zákon č.15/1947 Sb. „o stíhání černého obchodu“ měl chránit společnost před nedostatkem zboží při zásobování . Byl porušením tržního systému volného trhu, který začínal být centrálně ovládán státem. Neplnění zemědělských dodávek zakládalo přestupek, což byl zločin podle §36 zákona č.231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky. Trest za tento čin bylo zabavení majetku po domácí prohlídce, zaplacení nesplnitelného množství dodávky a uložení správního trestu. Zákon č.69/1949 Sb. „o jednotném zemědělském družstvu“ z 23.února 1949 stále připouštěl členství velkých rolníků – kulaků (jako možnost jejich převýchovy). Bylo stále možné jejich zastoupení v představenstvu, pokud 4/5 JZD budou malí a střední rolníci. Tohle je považováno jako jeden z posledních záchvěvů o specifickou cestu Československa k socialismu. Po 2 letech se vydalo prohlášení, že kulak do JZD nepatří, kolektiv a hospodaření by vnitřně rozkládal. §1 tohoto zákona odkazuje na družstevní tradici první republiky, klade důraz na dobrovolnost organizace. Tyto družstva je ale třeba slučovat do větších celků a získat nad nimi kontrolu, což byl také skutečný cíl tohoto zákona.¹⁵

2.4. Zakládání zemědělských družstev

Družstva se zakládala postupně. Ve vsi byl zřízen přípravný výbor, ve kterém bylo 5-10 členů. Tito členové museli být v předcházejícím období zemědělci nebo nájemníky hospodařící na půdě. Dalším krokem bylo schválení Ústřední radou

¹⁵ Karel, ZEMAN, *Vývoj vlastnictví k půdě a souvisejících procesů na území ČR od roku 1918 do současné doby*, Praha 2013, s.95

družstev. Následovalo už jenom probrat a přijmout vzorové stanovy od ministerstva zemědělství.¹⁶

JZD byly 4 typy, rozdělených podle stupně dosažené kolektivizace. Ve IV. typu JZD už se se soukromým vlastnictvím vůbec nepočítalo. Zemědělská družstva se ale nadšeně nezakládala po celé republice tak, jak se domnívali kolektivizátoři. Během let 1949 – 1950 postupně zjišťují, že s projektem dobrovolných organizací neuspějí. Na zvláštní poradě zemědělských pracovníků o omezování a zatlačování kapitalistických živlů 27. dubna 1950 se probíralo jak se zbavit kulaků. Ukázalo se, že boháči zbaveni svých pracovních strojů nejsou schopni svoje statky obdělávat a chtějí odprodat část půdy NV a se zbytkem se ucházejí o členství v JZD, dokonce sami agitují za založení JZD pokud budou členy, ale neznamená to, že se vzdají svých pozic. Kulaci také rozdělovali své usedlosti mezi příbuzné, aby nemohli být označeni. Propaganda moc nefungovala, protože se potvrzovalo, že dosavadní zákroky proti sedlákům se zatím nesetkávaly s masovějším odporem menších rolníků a většina větších hospodářství stále pnila svoje dodávky. Tam, kde nebylo založeno družstvo, se posílaly tzv. agitátoři, což byli instruktoři z krajských nebo okresních výborů. Většinou neměli velkou úroveň argumentace, protože byli vyškoleni jen den předem. Byli to rychlokvašky.¹⁷

Museli se nějakým způsobem přitvrdit poměry. Mocenského nátlaku, represí a násilí nebylo stále ještě tolik proklamované a bylo navrhováno oproti neúčinné administrativní metodě, jak podotkl budoucí ministr zemědělství Josef Nepomucký. Nejjistějším způsobem jak se zbavit kulaků je vystěhovat je a hlavním prostředkem při rozdělení společnosti budou zostřená opatření týkající se půdy. Nevědělo se, jestli kulakem bude majitel půdy nad 20 ha, nebo už dokonce nad 15 ha.

Trestní zákon soudní č. 87/1950 Sb. z 12. července 1950 zřizoval soudy, jež trestaly osoby, jejichž činy byly kvalifikovány jako závažné projevy nepřátelství vůči státu. Méně závažné přestupky spadaly do pravomoce místních, okresních a krajských nár. výborů. Bylo to bráno jako demokratizace výkonu práva.

¹⁶ Karel, ZEMAN, *Vývoj vlastnictví k půdě a souvisejících procesů na území ČR od roku 1918 do současné doby*, Praha 2013, s. 95

¹⁷ Jaroslav, ROKOSKÝ a Libor, SVOBODA: *Kolektivizace v Československu*, Praha 2013, s. 144

Trestní zákon správní č.88/1950 Sb. nařizoval ONV a KNV zřízení tříčlenné trestní komise vedené referenty pro vnitřní záležitosti a bezpečnost – třetí referáty, neboli „trojky“. Hlavní slovo zde měli okresní (krajští) tajemníci KSČ, předsedové ONV (KNV) a velitelé státní bezpečnosti. Ti rozhodovaly o trestech odnětí svobody vykonávané v táborech nucené práce a měli projednávat také rozlišování drobného, středního a velkého kulaka. Závažnější činy měli před Státním soudem projednávat krajské bezpečnostní pětky.¹⁸

Během let 1949 – 1950 zesiloval také vliv generální, krajské a okresní prokuratury. Po únoru 48 se na jejich místech uplatňovali „dělničtí prokurátoři“. Tito prokurátoři byli narychlo vyškolení se silnými vazbami na KSČ.

2.5. Zostřování poměrů

Na zasedání kolegia ministerstva zemědělství 11.května 1950 se připravoval dokument o dalších osudech kulacké půdy. Mělo pokračovat další omezování vesnických boháčů, přitom se mělo dbát na to, aby to dělali sami střední a malí rolníci. Muselo se rozhodnout co s nimi bude, protože bez půdy by kulaci akorát překáželi.

Návrh byl projednán 30.května předsednictvem ÚV KSČ pod názvem : Otázka půdy v procesu omezování a zatlačování vesnických boháčů. Pokyn pro ONV a KV obsahoval:

- Při obdělávání půdy vesnických boháčů nebudou řešeny vlastnické poměry, protože vyvlastnění mohlo odradit střední rolníky a ztížit zakládání JZD.
- Vesničtí boháči nepatří do JZD, i když odevzdají půdu. Ta půda, kterou si ponechal mu bude vyměněna podle §94 scelovacího zákona za pozemky na okraji katastrů.
- Vesnický boháč nesměl v omezených případech zůstat ve svém bydlišti, ale musel se přestěhovat do jiného místa.
- Kulakem je ten, kdo vlastní půdu nad 15 ha.

¹⁸ Karel, JECH, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Vyšehrad 2008 s.79

Nutno podotknout, že to byla celkem choulostivá vnitrostranická záležitost. Samotných členů KSČ ,kteří vlastnili nad 15 ha bylo 6600. Ti, kteří byli ve straně od poválečné doby, byli ponecháni s tím, že dali přebytek půdy do pachtu JZD.¹⁹

V důsledku tohoto nařízení mnoho sedláků rezignovalo na vlastní hospodaření a stále většímu počtu z nich byla půda zabírána. To může být příčinou pro odliv mládeže ze zemědělství, kteří nacházeli atraktivnější uplatnění v průmyslu a těžbě rud. Pro státem řízené kolektivizační hospodářství vznikl v této době rozsáhlý půdní fond.

2.6. První vlna kolektivizace

Vedení KSČ a ministerstvo zemědělství však stále nebylo spokojeno s místními stranickými organizacemi, které postupovali podle pokynů z 30.května 1950 benevolentně. 24.ledna 1951 proto vydalo důvěrný oběžník s novými úkoly. Dobrovolný výkup půdy nesmí být podle scelovacího zákona č.46/1948 Sb. dále realizován, v důsledku čehož selská půda pro věkové či zdravotní potíže vlastníků, nedostatek sil a strojů ještě víc upadala. Jediné východisko z této situace mohl být převod majetku do rukou státu či JZD bez náhrady.²⁰

Sovětský svaz chtěl stále větší zásobování a uprostřed 1.pětiletky se ÚV KSČ rozhodlo 21.února 1951 pro zvýšení úkolů. Kolektivizace nabírala obrátky. Dosud bylo založeno 3868 JZD vyššího typu a tempo se mělo ještě zrychlit. Družstva I.typu, kde se organizovaly kooperace a sousedské výpomoci při hlavních polních pracích, měla začít přecházet rovnou na JZD III. a IV.typu se společnou rostlinou a živočišnou výrobou. Fondy JZD už byly nedělitelné bez přihlídnutí k rozsahu vložené půdy.

Soustavným hledáním viníků se kolektivizace poněkud zbrzd'ovala. Některým lidem se to přikládalo za vinu, byli odsouzeni a popraveni. Hlavní překážkou byli, propagandou stále pranýřovaní, vesničtí boháči. Muselo se zabránit přijímání dalších, vyloučit přijaté boháče a převzít jejich půdu. Po inventuře na ministerstvu zemědělství 8.března 1951 se posuzovaly tvrdší formy postihu.

- za odebrané stroje a traktory se nově neplatilo už žádné náhrady.

¹⁹ Karel, JECH, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Vyšehrad 2008 s.85

²⁰ Karel, JECH, *Kolektivizace...* s.87

- zákaz poskytování zemědělské investiční a provozní úvěry hospodářstvím nad 20 ha.

- ze soukromého sektoru mělo být vyřazeno semenářství a šlechtitelství zemědělských plodin²¹

Byl také dokončen výkup plemenných zvířat, podle hesla „převzít ty dobré krávy a dát jim ty horší, nejlépe bez placení“. Přitom se použilo zákon č.55/1947 Sb. o pomoci rolníků při uskutečňování zemědělského výrobního plánu. Rozorávali se meze a vytvářela se tak nová půda pro JZD. Vesnickým boháčům bylo zabráněno v převodu nemovitostí a půdy podle §5 odst.2 zákona č.65/1951 Sb. z 11.července 1951: *Všechny žádosti vesnických boháčů o převod majetku musí být zamítnuty. Převody nebo pronájmy po 1.lednu 1946 může ONV přezkoumat a prohlásit za neplatné.*

Od 4.května 1951 se rozšířila klasifikace skupin vesnických boháčů a zostrčila se hranice výměry pozemků. Vesnický boháč byl už ten kdo měl:

- V řepařských oblastech 8-12 ha
- V obilnářských oblastech 10 – 14 ha
- V bramborářských oblastech 12 – 16 ha
- V pícninářských oblastech 15 – 20 ha²²

Mimo to byl i ten, kdo vlastnil menší výměru a zároveň byl hostinský, mlynář, zahradník, řezník nebo obchodník, i když už živnost nevladl a byl veden jen jako vedoucí. Také majitelé speciálních zařízení potřebných k výrobě v zelinářství, chmelařství, ovocnářství nebo vinařství.

Z JZD se začalo hromadně vylučovat všechny členy, kteří měli nad 15 ha. Celkem bylo vyloučeno k r.1951 na 6482 členů.

Na přísně tajném usnesení sekretariátu ÚV KSČ 14.května 1951 se řešili některé otázky týkající se vesnických boháčů. Hlavním bodem bylo vysídlení sedláků z vesnice a zařazení jich do pracovního procesu daleko od obce, většinou do lomů, pohraničních oblastí a na státní statky. Za neplnění výrobních a dodávkových úkolů byly nyní ukládány zpřísněné tresty v peněžních pokutách. Přisouzení záměrů

²¹ Karel, JECH, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Vyšehrad 2008 s.91

²² Karel, ZEMAN, *Vývoj vlastnictví k půdě a souvisejících procesů na území ČR od roku 1918 do současné doby*, Praha 2013, s.110

škůdcovství bylo již záminkou pro trestní stíhání, což bylo obdobou zákonů za okupace 1939-1945. Hrozila konfiskace majetku. Rozmísťování vesnických boháčů a zařazování do pracovních procesů nebudou moci dělat ONV ale bude to ústřední záležitost.

Do JZD lidé hromadně vstupovali, když byl pro vstup získán hlavní sedlák vesnice, toho později ve vhodnou chvíli vyhodili pro neplnění výkupních úkolů. Kontrolu prováděl ONV a OV KSČ. Od r.1950 do r.1951 bylo takto potrestáno 48 485 rolníků. Nesplnění hospodářských povinností bylo bráno jako protistátní a teroristická činnost.

V protikulacké akci r. 1951 se angažovalo taky ministerstvo spravedlnosti, jejich krajsí a okresní prokurátoři pod vedením náměstka JUDr. Karla Klose. Vše probíhalo podle následujícího scénáře:

19.května byly vydány instrukce pro prokurátory v krajích ve kterých byly seznamy sedláků neplatičů. Každý krajský prokurátor to musel projednat v krajské „pětce“. 2-3 případy se učinily trestní a vše muselo projít v tichosti, aby se vesnická veřejnost neznepokojovala.

Právní postih nastal podle §51 a §53 trestního zákona – peněžní trest a propadnutí veškerého majetku. Z vesnice byla odstraněna celá rodina odsouzců, kteří byli vřazeni do výrobního procesu mimo bydliště. Všechno proběhlo tajně.

V první pol. roku 1951 byl proveden na příkaz ministerstva zemědělství zátah proti synům kulaků v odborných školách, kterým nemělo být dovoleno dostudovat ani nastoupit do JZD. Měli být dáni k dispozici pro manuální práce. Zátah se setkal s širokým nesouhlasem místních studentů a učitelů na mnoha místech, např. v Táboře se konali i demonstrace. KSČ se od politiky nedostatečně připraveného nekoordinovaného postupu distancovalo, jejich akce měla být provedena o rok později.

Začalo také vyřazování romanopisců ze společnosti. Týkalo se to povídkářů, historiků a publicistů, kteří se zabývali náboženskými a vesnickými náměty. V květnu až srpnu 1951 bylo uvězněno 14 osob, kteří byli obviněni, že ve službách Vatikánu a tzv. Zelené internacionály připravovali nastolení fašismu. Někteří byli odsouzeni na doživotí (Josef Kostohryz), na 25 let (František Křelina) a ostatní na 10-

22let. Celkem bylo odsouzeno 14 spisovatelů, kteří byli rehabilitováni až v 60. nebo i 90.letech.²³

2.7. Potravinová krize

Krize přišla v únoru 1951, kvůli špatnému zásobování potravinami a průmyslového zboží. Byly zavedeny lístky na chléb a moučné výrobky. Vláda se snažila obracet lidovou nespokojenost proti vesnickým boháčům a tím odvracela pozornost od podstaty problému, čímž byl celý koncept kolektivizace.

19.června vydal ministr vnitra Ladislav Kopřiva výnos o postupu proti sabotérům zásobování obyvatelstva masem, který nařizoval, aby orgány státní a správní bezpečnosti ve spolupráci s NV vyšetřovaly sabotáže, ke kterým svedli vesničtí boháči i některé střední rolníky. Krycí jméno akce maso. Dokonce některé funkcionáře NV a veterináře, kteří tolerovali domácí zabijačky. Měli předávat trestance prokurátorům, konfiskovali majetek podle §85, odst 1. trestního zákoníku. 18 .července 1951 byl odsouzen v okrese Hradec Králové Jan Kučera a s ním dalších 6 sedláků na 5-9 let.²⁴

2.8. Vykonstruované případy

V obci Babice na Českomoravské vrchovině se stala 2.července 1951 vražda tří funkcionářů místního Národního výboru. Přepadli je 4 muži ve školní budově při schůzi. Pro pátrání po nich byla nasazena policie i lidová milice. Při následném ozbrojeném střetu byl zneškodněn jeden z útočníků, Ladislav Malý. Stanislav Plichta byl po roce 1953 popraven. Dodnes není zcela objasněno, jestli jednali útočníci ze svých pohnutek nebo celá akce byla naplánována ze zahraničí, jak to tvrdila StB.

KSČ z celého procesu udělala zpyknutí vesnických boháčů proti režimu. Měl je naverbovat americký agent a předchozí vraždy členů KSČ také spáchali oni. Jejich rodiny byly vysídleny.

V létě 1951 přibývalo souzených sedláků v českých zemích i na Slovensku. Veřejné úřady se snažily, aby byl v každém okrese alespoň jeden veřejný proces. Bylo zatčeno mnoho vykonstruovaných skupin. Případy připravovali podle směrnic

²³ Karel, JECH, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Vyšehrad 2008 s.94

²⁴ Karel, JECH, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Vyšehrad 2008 s.97

ministerstva spravedlnosti vyšetřovatelé StB. Jako záminku si brali nesplnění a sabotáže dodávek zemědělských výrobků, kritické výhrady ke kolektivizaci, spolčování rolníků proti vstupu do JZD. Tresty byly nepodmíněné i podmíněné, konfiskace majetku, peněžní tresty a veřejný proces, kterým předcházely domovní prohlídky. Následně se veřejně pranýřovali nalezené zásoby. Některé případy se špatně připravily a zatčení byli následně osvobozeni.

Veřejnost byla stále propagandou zpracovávána, aby uvěřila, že vesničtí boháči jsou viníky nedostatku masa. Naproti tomu úzký okruh lidí připravoval zásah.

2.9. Směrnice tří ministrů

Na tajné schůzi na zámku v Lánech se sešli v září 1951 tři ministři, aby sestavili plán, který měl do tří let postihnout vesnické rody. Byli to: Ludvík Kopřiva (ministr národní bezpečnosti), Václav Nosek (ministr vnitra) a Štefan Rais (ministr spravedlnosti). Směrnice o uspořádání některých poměrů rodinných příslušníků odsouzených vesnických boháčů se stávaly závazným předpisem na 2 roky. Nikdy však nebyly otištěny ve Sbírce zákonů ani nebyly nikde vyvěšeny. Obsah neznali ani ti, kdo byli postiženi.²⁵

Pracovníci StB dostali za úkol, aby v kulackých kauzách zařídili rozsudky, které by obsahovaly i trest zákazu pobytu v dosavadním bydlišti, což se mohlo vztahovat i na sedlákovu rodinu, ikdyž nic neprovedli. StB jim určila místo nového pobytu – vzdálený okres a kraj. To bylo v rozporu s Ústavou z 9.května 1948, podle které má každý občan právo pobývat a usazovat se na kterémkoli místě republiky. Omezení je jen při veřejném zájmu na základě zákona. Rodinní příslušníci i výměnkáři ztráceli hmotné zabezpečení a byli odkázáni na důchod v ústavech. Když část majetku vesnického boháče náležela někomu jinému, zavedla se národní správa na nezkonfiskovatelnou část a převedla se k JZD. Jako legislativní krytí sloužil dekret prezidenta republiky 5/1945 Sb. o neplatnosti některých majetkoprávních jednáních z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů.

²⁵ Karel, JECH, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Vyšehrad 2008 s.118

Směrnice tří ministrů platné od 1.listopadu 1951 byly Tajným rozkazem místní národní bezpečnosti č. 27/1951. Činosti, které z ní vyplivali se označovali jako Akce K (kulak).²⁶

2.10. Akce K a represivní opatření

Vystěhovávání vesnických boháčů byl velký celostátní úkol s přísnou organizační strukturou. Prvním případem vystěhování Akce K byly čtyři selské rodiny v Moravských Budějovicích a jedna z Třebíče 22.listopadu 1951. Na Slovensku se rozběhla podobná Akce B (buržoazie) od 7.března 1952. Do listopadu 1952 šlo vystěhovávání pouze v Českých zemích a pomalu. Místní činitelé a předsedové MNV se bránili proti nátlaku StB z Prahy. Soudy konfiskovaly půdu, ale tu neměl kdo převzít. Postižené rodiny byly v době stěhování nekompletní a musely být vystěhovány dodatečně.²⁷

Předpokládalo se, že se bude stěhovat ze Slovenska do Čech. Ministerstvo NB proto vyslalo do Bratislavi inspekci, která se tím měla zabývat. Nakonec to bylo odsouhlaseno, ale nemohlo se stěhovat z Čech na Slovensko. Kulaci měli být vystěhováváni do vnitrozemí. Postupovalo se podle speciálně vytvořených seznamů: *vesniční boháči 1 – 1000*, (od 1000). Seznam je dnes uložen v Národním archivu.

III.referáty dospěly k pochybnostem o určitých ustanoveních. Přemístění do státních statků přinášelo ekonomickou prosperitu, ale bylo v rozporu s usnesením vlády z dubna 1952, podle ní měla být provedena očista státních statků od vesnických boháčů. Na státních statcích bylo k r.1952 1130 rodin kulackého původu.

5.května 1952 byla dočasně pozastavena Akce K. Rozhodl o tom tajemník ÚV KSČ Jindřich Uher a náměstek Jindřich Kotal. Hlavní slovo v celém procesu nyní měla mít místo StB strana. StB se stále angažovala. Na zasedání kolegia min.národní bezpečnosti 17.března 1952 rozhodli, že očista má postihnout kulaky, kteří zastávají vedoucí místa. Usnesení o upevnění a dalším rozvoji JZD z 3.června 1952 rovněž plánovalo nové zákroky proti kulakům. Ministři Bacílek, Nosek, Rais a Nepomucký

²⁶ Karel, ZEMAN, *Vývoj vlastnictví k půdě a souvisejících procesů na území ČR od roku 1918 do současné doby*, Praha 2013, s.111

²⁷ Karel, JECH, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Vyšehrad 2008 s.143

měli do 14 dnů předložit návrh na opatření proti vesnickým boháčům včetně umístování vystěhovaleckých rodin.

Vedle akce K byly v roce 1952 zahájeny pokusy o odstranění dětí sedláků ze středních zemědělských škol. Podle tajného výnosu ministra vnitra Noska z 30.června 1952 měla nastat prověrka středních a vysokých škol. Zásady pro celkovou očistu zemědělských škol od dětí vesnických boháčů předložil ministr zemědělství Nepomucký. Schváleno to bylo 18.července 1952 politickým sekretariátem v Lánech. K vyloučení stačilo, když na školu přišlo upozornění z místní KSC (StB, MNV nebo ONV), že student je z kulacké rodiny. Celkem bylo prověřeno 8938 žáků, vyloučeno 505 žáků, z toho 350 jich bylo do 18 let. Někteří se odvolávali k prezidentovi, ale málu bylo vyhověno. V dalších letech 1953-1954 už nebyly kulacké děti k přijmačkám vůbec připouštěny.²⁸

Také se vesnický boháči začali odstraňovat z národních výborů. 20.února 1952 ministerstvo vnitra na celostátní poradě NV pověřilo ONV a KNV, aby se tím zabývalo.30.května se začínalo ve spolupráci s KV a OV KSC s odstraňováním. Stávalo se, že odsoudili ty, kteří měli dříve pouze 10 - 12ha z pozemkové reformy, pak ale přijali pár ha do nuceného pachtu. Některé obcenesouhlasili s vylučováním členů, kteří řádně plnili své dodávky, stali se členy JZD a funkcionáři MNV, nebyla za ně náhrada.

R 1952 se rozhodl ÚV KSC o likvidaci činnosti Jednotného svazu českých zemědělců, která vydávala vlastní deník, literaturu a pečovala o jednoty včelařů, rybářů, chovatelů a další. Podle KSC to bylo poslední útočiště nepřátel JZD a vesnických boháčů.

Likvidovala se soustava lidových peněžních družstev, kampeliček. 11.prosince 1952 se přijal zákon č.84/1952 Sb. o organizaci peněžnictví. Kampeličky byly oporou středních rolníků, založené na vzájemné venkovské výpomoci, Soustava peněžnictví tvořila nadále pouze 3 ústavy: Státní banku Československa, Investiční banku a Státní spořitelnu.

V létě 1952 přijali nejvyšší orgány nařízení, která přivedla Akci K znova do pohybu. Na schůzi v Lánech se projednávala Soustava administrativních opatření proti

²⁸ Karel, JECH, *Kolektivizace ...* s.145

vesnickým boháčům, což byl tajný dokument. Ministr Nosek a ONV měli zřídit orgán, komisi ze zástupce KSČ, zemědělského reperenta, org.StB a okresního prokurátora, který měl rozhodovat o vesnických boháčích. Ministr zemědělství Nepomucký řešil opatření k převzetí konfiskací odsouzených vesnických boháčů. Vypracovali a propojili se nové směrnice o pokračování vysídlovací. Celý postup se urychlil, vystěhování bylo možné ještě před vynesením rozsudku. Bylo možno vystěhovat osoby v okruhu sedláka, které s ním ani nesouvisí.

2.11. Druhá vlna akce K

Od listopadu 1952 byla akce K znovu obnovena a byl to počátek druhé fáze. V prvních dvou měsících bylo vystěhováno 193 selských rodin²⁹ a v první polovině roku 1953 jich bylo celkem 976. Ve druhé pol. roku 1953 vystěhovávaní osláblo, bylo jich celkem 252.

Rozdíl mezi 1. a 2.vlnou akce byl v tom, že ve 2.vlně byla lhůta na doručení výměru prodloužena na 48 hodin. To bylo dostatek času na to, aby rodiny stihly poschovávat svoje cennější majetky u známých nebo rodiny, v naději, že je budou moci v pozdější době ještě nějak využít. Proto se dělali také majetkové soupisy věcí pro konfiskační účely a věcí k ponechání. Vyhotovoval je finanční referáty ONV ve spolupráci s MNV a VB. Ve druhé fázi začaly na světlo vystupovat i některé problémy spojené s nedostatkem financí na vystěhovávaní. Podle směrnice tří ministrů měly být náklady hrazeny z majetku rodiny nebo z propadlého jmění kulaka. Náklady na vystěhování jedné rodiny činily asi 7-10 tisíc Kčs ve staré měně, někdy se náklady vyšplhaly až do 80 tisíc, zejména při transportech ze Slovenska.

S majetkem kulaků se nakládalo tak, že živý a mrtvý inventář přecházel bez náhrady do fondů JZD. Všechny ostatní majetek byl konfiskován ve státní prospěch, rodině odsouzeného bylo ponecháno jen nezbytné vybavení osobní potřeby.

Na stěhování kulaků už nezbývalo ve státní pokladně dostatek financí. Proto se 25.února 1953 sešly zástupci ministerstva vnitra, financí, spravedlnosti a národní bezpečnosti, aby se dohodli, že náklady budou v rozpočtu na vrub kulturních a sociálních opatření. Od konce února do konce května 1953 činily náklady na

²⁹ 129 českých a 64 ze Slovenska

Karel, JECH, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Vyšehrad 2008, s.170

stěhování 11 milionů 770 tisíc Kčs ve staré měně. V dalším období od června do prosince to bylo dalších 48 milionů 889 tisíc Kčs.

Podle nového zákona č.56/1952 Sb. o dodávkové povinnosti a výkupu zemědělských výrobků, od 1.ledna 1953 kulaci směli prodávat přebytky svých produktů. Nesplnění dodávek bylo vymáháno odnětím výrobků.

Menší zemědělci často nechtěli přebírat novou půdu po kulacích, protože by se mohli lehce sami ocitnout na kulackém seznamu. Proto narůstal rozsah špatně obdělávané půdy a sílící hospodářský úpadek. To ale nikoho zatím silně neznepokojovalo. Byli zaslepeni rostoucím počtem přípravných výborů JZD, rozoráváním mezí a scelováním pozemků a přechodem mnohých JZD na vyšší formu. Soutěžilo se v tempech kolektivizačního procesu, na výnosnost se zapomínalo.³⁰

2.12. Krizová situace na konci 1.fáze kolektivizace

V některých krajích se na přelomu let 1952/1953 postupně vytvářeli situační přehledy o rozsahu a stavu zemědělské půdy, které obstarávaly místní NV. Kulacká půda byla součástí rezervní volné půdy, stejně tak nerozdělená půda z poválečných pozemkových reforem, půda opuštěná původními přídělci, půda osob, kteří nemohli pro stáří a nemoc pozemky obdělávat. Této půdy stále přibývalo od počátku kolektivizace a nebyl o ní velký zájem. JZD nebo státní statky by jí klidně převzaly, ale nebyl zde dostatek pracovních sil ani financí na její správu. Co s touto situací udělat mělo rozhodnout vyšší centrum vlády. Až po krizi r.1953 a analýzách 1954-1955 se přiznalo, že půda byla těžce zanedbávána a nastal úpadek zemědělských usedlostí.

Přiznání problémů bylo také v koordinaci spletených aktivit uvnitř Akce kulak. Nezvládalo se koordinovat štáby státních úředníků, soudců a prokurátorů. Přibývalo stovky odsuzovaných sedláků, žen, dětí a starců.

5.března 1953 byla svolána porada státních činitelů. Ministři konstatovali, že byli nesprávné názory na směrnici tří ministrů. Na Slovensku podle nich ani nepostupovali. Po odsouzení boháčů a konfiskace se nestaráme o jeho majetek a

³⁰ Karel, JECH, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Vyšehrad 2008 s.174

půdu, střední rolníci se zaměřují s kulaky, akce je nepřipravená a přípravná řízení jsou velmi zdlouhavá. Všechny tyto problémy museli být odstraněny.³¹

Vyřešilo se to nejtýpčtějším způsobem pro totalitní režimy, a to utužením centralizace v rozhodování, řízení a kontrole. Zřídila se tajná ústřední komise při ministerstvu vnitra složená ze zástupců ministerstev. Měli za úkol řešit otázky politického, hospodářského a organizačního charakteru v boji proti kulactvu.

15.května 1953 uskutečnilo ministerstvo vnitra a KNV průzkum vysídlovací akce. Od 1.listopadu 1952 do 30.dubna 1953 bylo přesídleno 1077 rodin. Kraj Královehradecký vysídlil 39 rodin a bylo v něm umístěno 67 rodin. Rodiny většinou vyjadřovali nesouhlasný postoj, ale nekladli aktivní odpor proti stěhování. V některých státních statcích se po přidělení rodin pozitivně zvýšila produkce, jako tomu bylo např. v Lanškrouně, kde požadovali další sedláky.

V březnu 1953 otrásla celým východním blokem smrt J.V.Stalina a krátce po něm u nás nejvyššího představitele státu Klementa Gottwalda. 4.května 1953 byla vyhlášena rozsáhlá amnestie a to vyvolalo velké znepokojení v řadě vesnic. Očekával se návrat některých odsouzených kulaků. Ti neměli zrovna chuť zakládat nová JZD a znovu zcelovat rozpadající se stará družstva.

Dalším negativním dopadem na společnost byla jistě měnová reforma 30.května 1953. Akumulované vklady do podzimu 1945 byly vynulovány, peněžní hotovosti byly vyměňovány 5:1. V této době se teprve začalo kriticky rozebírat předcházející období a hodnotit aktuální stav.

³¹ Karel, ZEMAN, *Vývoj vlastnictví k půdě a souvisejících procesů na území ČR od roku 1918 do současné doby*, Praha 2013, s.113

3. Obecná charakteristika Třebechovicka

Město Třebechovice pod Orebem se nachází ve východních Čechách, v okrese Hradec Králové. V především nížinaté krajině se rozkládá město v nadmořské výšce pod 300 m. n. m. Zemědělcům se zde od počátku osídlení velmi dařilo, a to také z důvodu polohy města v nivě řeky Dědiny a nedaleko řeky Orlice. Díky tomuto umístění nedaleko soutoku řek a v nížině u Orlických hor jsou zde časté i povodně. Léta bývají v Třebechovicích horká a vlhká, zimy mírné a suché. Průměrná roční teplota se pohybuje okolo 10°C s ročním průměrem srážek cca 600 mm.

3.1. Osídlení a hospodaření v oblasti Třebechovic pod Orebem

Oblast kolem řeky Orlice a Dědiny byla osídlena již v době železné. Svědčí o tom archeologické nálezy pohřebiště slezskoplatěnické kultury (tzv. lidu popelnicových polí) na území města.

V raném středověku se osídlení začalo utvářet na pravém břehu řeky Dědiny, kde se dnes říká na Starém Městě. Na levém břehu řeky byla zbudována Tvrz, od toho je odvozen také místní název Na Tvrzi. O existenci této tvrze vypovídali do 2. poloviny 19. století zbytky základních zdí. Obě části byly spojeny dřevěným vysokým mostem, podle čehož začalo obyvatelstvo ve 14. století říkat vsi Alto Ponte. Název Třebechovice vychází z pověsti o zakladateli města Třebochovi a je doložen od 2. pol. 14. stol.³²

Roku 1651 bylo v Třebechovicích dvacet pět sedláků a sto sedmnáct chalupníků s poli. Dále zde žilo devadesát sedm zahradníků bez pole. Za války s Prusy roku 1745 zde bylo tisíc osmdesát tři korce polí a třicet jeden korec polí ležících ladem. Pěstování lnu poskytovalo zaměstnání celé rodině při tření, předení, tkaní i bělení pláten.³³ Byly zde také cechy řezníků, ševců a tkalců.

³² Kol. autorů, ed. HOFMANOVÁ Miroslava, JIRAN Robert, *Třebechovice pod Orebem*, Třebechovice pod Orebem 2004, s.12

³³ Kol. autorů, ed. HOFMANOVÁ Miroslava, JIRAN Robert, *Třebechovice pod Orebem*, Třebechovice pod Orebem 2004, s.125

Do velkého požáru roku 1855 byla naprostá většina domů ve městě dřevěná. Po tomto požáru se začínají stavět domy z opuky a cihel. Od založení pravidelné železniční dopravy 14.ledna 1874 se datuje stoupající průmyslový a hospodářský rozmach města.

Stavební protokol z roku 1880 nedostačoval rozvoji města a proto byl vypracován v roce 1895 regulační plán města. Ten zhotovil geometr František Růžička z Týniště nad Orlicí. Městem byl plán schválen r.1896. Podle něj se umísťovali továrny a velké dílny. Byly stavěny domy blíž nádraží, budovala se dlažba a rozšiřovaly chodníky, byl postaven most přes řeku Dědinu.

3.2.Územní vývoj po I.světové válce

Od počátku 20.století lze Třebechovice pod Orebem pokládat za město průmyslové, přesto část obyvatelstva pracovala stále v zemědělství. Po ukončení 1.světové války a následném mocenském převratu bylo nutné přerozdělit pozemky do rukou nových majitelů. Dověšením všeho měla být pozemková reforma.

Pozemkový zákon byl vydán 9.listopadu 1918 jako zákon č.32/1918 Sb. o obstavení velkostatků. Na jaře 1919 další č.215/1919 Sb. o zabrání velkého majetku pozemkového (tzv.záborový zákon), r.1920 na něj navazoval č.81/1920 Sb. přidělový a potom č.329/1920 Sb. náhradový. Celá kampaň se vedla pod heslem „odčihneme Bílou horu“. Češi byli v duchu silného nacionalismu přesvědčeni o pobělohorském nuceném záboru jejich půdy. Domnívali se, že rozdělení půdy v republice je křivda na národu a držba je v rukou nepřátel, čímž se mysleli Němci a veškerá cizí šlechta.

Velkou voličskou základnu získala Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu (agrárníci) v čele s Antonínem Švehlou, která se v celé věci nejvíce angažovala a postavila skoro celý svůj poválečný program na odstranění tzv. hladu po půdě.³⁴

Ve městě v tomto období nastává intenzivní rozvoj ve výstavbě. Roku 1927 byl vypracován II.regulační plán města. Plán počítal s vybudováním nové cesty od

³⁴ PŮLPÁN, Karel: *Nástin vývoje české a československé ekonomiky do roku 1990 I.* Praha 1993, s.84

mlýna k Orebu s oddělenou zemědělskou a průmyslovou oblastí. Byla určena i pásma pro bytovou výstavbu a regulaci řeky Dědiny. Plány byly realizovány za starostování továrníka Rudolfa Vitouška. Stavěly se hlavně domy s malými byty, které podporovala vláda. Obecně prospěšné stavební družstvo postavilo i mnoho rodinných domů.³⁵

Přerozdělování a výkupy půdy trvaly dlouhé období od r.1918 do r.1936. Potom byly dočasně pozastaveny, když stát už neměl dostatek finančních prostředků a také většina půdy již byla u jiných vlastníků.

3.3. Obyvatelstvo města v letech 1945 až 1953

V lednu 1945 měly Třebechovice 4780 obyvatel. Podle povolání bylo 65% obyvatel v průmyslu, 10% v zemědělství, 10% obchod, 5% živnostníků a řemeslníků, 0,5% veřejných zaměstnanců a 9,5% svobodná povolání. Méně obyvatel v zemědělství byl důsledek války. 1714 rodin bydlelo v 875 domech.³⁶

V roce 1946 byl pohyb obyvatelstva velmi čilý a to hlavně německých kolonistů, zrádců a kolaborantů, kteří byli odsunuti podle dekretu prezidenta republiky č.12/1945 Sb. Z Třebechovic odešlo celkem čtyřicet osm osob německé národnosti. Tři osoby německé národnosti však zůstaly, neboť se jednalo o smíšené manželství či osoby, které měly zažádáno o československé státní občanství. Z českého obyvatelstva se odstěhovalo osmdesát jedna osob. Valná část odešla do pohraničí. Přestože se mnoho lidí odstěhovalo, zůstala ve městě tíživá situace na bytovém trhu a mnoho lidí bydlelo ve starých domech. Počet obyvatel 1.ledna 1946 činil 4250 osob české národnosti a 51 Němců. 31.prosince 1946 bylo jen 4169 osob české národnosti a 3 Němci. Neodešel žádný z podnikatelů, takže veškeré živnosti zůstaly, ač počet obyvatelstva klesl téměř o 500 osob od ledna 1945.³⁷

³⁵ Kol.autorů, ed. HOFMANOVÁ Miroslava, JIRAN Robert, ..., s.43

³⁶ Státní okresní archiv Hradec Králové (dále SOka), f. Městský národní výbor Třebechovice pod Orebem 1945-1990 (dále MNV), inv.č.1, ev.j. 1, s.6.

³⁷ SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem 1945-1990, inv.č.1, ev.j. 1, s.51

V roce 1948 stav obyvatelstva stále klesal, takže Třebechovice měly jen 4199 osob. Byl stále citelný nedostatek bytů. „Staré domy „umírají“ a byty se ztrácejí, nové se však rychle nestavěly“.

Roku 1950 mělo město 4386 obyvatel. V tomto roce se narodilo 62 dětí, z toho 28 děvčat a 34 chlapců. Zemřelo 42 osob, z toho 11 mužů a 28 žen. S připojenou částí osady Bědovice čítaly Třebechovice p.O. 913 popisných čísel, z toho obydlených 813 s 1580 byty. Ostatní jsou továrny nebo provozovny.³⁸

Podle výkazu k rozvrstvení obyvatelstva bylo v Třebechovicích k 15.3.1951 2177 mužů a 2295 žen. Celkem zde bylo 4472 obyvatel z toho 46 přechodně ubytovaných, tedy 4426 trvale žijících obyvatel v 934 popisných číslech.³⁹

Vývoj počtu obyvatel Třebechovic pod Orebem

1945	4780
1946	4301
1947	4172
1948	4199
1949	4300
1950	4386
1951	4472
1952	-
1953	

*údaje pro roky 1952 a 1953 se nedochovaly

³⁸SOka Hradec Králové, f. MNV ..., s.122.

³⁹SOka Hradec Králové, f. MNV ..., s.131

3.4. První etapa revize pozemkové reformy

Další parcely město získávalo revizí pozemkové reformy. V první nejrozsáhlejší etapě se přidělovala konfiskovaná půda Němců a zrádců. Roku 1945 katastr města měřil 747 ha 40 arů a 35 m².

Byla podána žádost o přidělení lesa na území sousední obce Petrovice. Katastrální měřičský úřad v Rychnově nad Kněžnou měl zaslat plán a seznam parcel území obce Petrovic, o jejíž připojení se projednávalo na schůzi MNV 12.listopadu 1945 při referátu p.Kilingera.⁴⁰ Ke konci roku 1946 byla situace pro přiděl Petrovického lesa již příznivější. Žádost došla už na katastrální měřičský úřad. Přivtělená část asi 60 ha, musela být přeměřena na měřítko 1:1000 což si vyžádalo další náklady.

28.března 1947 se zástupci MNV z Třebechovic zúčastnili schůze pléna MNV v Petrovicích. Dosud se nedohodly a věc byla nadále urgována do 31.1.1948.

Po únoru 1948 s ohledem na politické změny v důsledku vnitropolitických událostí věc stále nepokročila kupředu. Vrchní rada Kubík šel do pense, rada Dr. Drůbek byl nemocen a tak se nic nevyřešilo.⁴¹

Byla učiněna dohoda a les na území Petrovic byl dán za náhradu Třebechovicím.

Roku 1945 byla podána také žádost o přidělení lesa Šárovice, který je u Polánek nad Dědinou, k Třebechovicím pod Orebem v souvislosti s revizí první pozemkové reformy. Les Šárovec byl konfiskovaný majetek statku Colloredo-Mannfelda v Opočně.

MNV Třebechovice opíral žádost o přidělení na tom, že město potřebuje lesík k rekreačním účelům pro zaměstnance pracující v chemických továrnách.⁴²

12.listopadu 1945 MNV v Polánkách nad Dědinou odepřel doporučit žádost o les Šárovec a uplatňoval sám své nároky. Čekalo se na vyjádření MNV v Jeníkovcích a Nepasicích, aby věc postoupila okresní rolnické komisi. 26.listopadu 1945 Nepasice také odmítly doručit žádost.⁴³

⁴⁰ SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem, Zápisy o schůzích, 12.listopadu 1945

⁴¹ SOka Hradec Králové, f. MNV ..., 31.března 1948

⁴² SOka Hradec Králové, f. MNV ..., 12.listopadu 1945

⁴³ SOka Hradec Králové, f. MNV ..., 26.listopadu 1945

Okresní rolnická komise v Hradci Králové nebyla příznivě nakloněna vůči Třebechovicím a doporučovala přidělení lesu ostatním obcím. ZNV nemohl tudíž s ohledem na znění dekretu č.12/1945 Sb. předložit návrh ministerstvu zemědělství s jiným doporučením.⁴⁴

6.října 1947 ORK zaslala elaborát přímo ministerstvu a trvala na svém původním stanovisku, odpadlo nové vyjádření ZNV. Po obšírném jednání se očekávalo vyjádření ministerstva zemědělství.

Rozhodnutím ministerstva zemědělství se tento les dostal do majetku a správy města Třebechovic pod Orebem. Doložení vypracované žádosti a několik intervencí předsedy Jana Vokouna a ředitele Josefa Praňka zajistilo přiděl. Polánečtí obviňovali svého předsedu Vašíčka, že nejednal dost obezřetně. Les měl výměru 32 ha. Současně byla městu přidělena louka na rybníce, naproti botanické zahradě ve výměře 0,94 ha.

Dne 14.května se konala schůze plena MNV v Dělnickém domě, na které předseda rolnické komise okresu odevzdal les do majetku obce, taktéž i louku. Tak se les Šárovec stal majetkem města. Příjmací list podepsal předseda MNV Jan Vokoun a jako zemědělský referent obce Václav Beránek, který pronesl proslov a shrnul v něm hlavní myšlenku využití lesa jako místo pro odpočinek.

3.5. Přidělení hostince na Bědovicích

Členové MNV Jedlička a Baudiš zjistili v Týništi n.Orlicí podmínky pro podání žádosti o přiděl hostince v Bědovicích s příslušenstvím. 16.února 1948 byla podána žádost o přiděl hostince a 10 ha luk pod bědovickým dvorem.

Zakončení revize první pozemkové reformy přineslo zvětšení obecného kmenového jmění o hostinec na Bědovicích, který byl dne 15.listopadu přidělen se zpětnou platností od 1.října. Hostinec měl být přeměněn v budoucnu na internát pro učně základní odborné školy nebo na rekreační středisko. Práce na staveništi škol byly zastaveny pro pokročilou dobu. Bylo odpracováno celkem 5799 a půl hodiny. Mzda,

⁴⁴ SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem, Zápisy o schůzích, 14.dubna 1947

kteřá by měla být za tyto hodiny vyplacena, činila 67 600 Kčs a byla věnována fondu na postavení škol.⁴⁵

V dubnu vyšla také sbírka zákonů a nařizení č.46/48 o nové pozemkové reformě, podle níž bude přidělena půda, na které vlastníci sami nepracují, především výkonným zemědělcům.

25.ledna 1949 vykoupil stát z majetku římsko-katolické fary 22ha pozemků od evangelické fary 1ha.⁴⁶ Stát se tím snažil postupně vytlačit soukromý kapitál a zvětšit svoji pozemkovou výměru. *„Celým životem jde vlna změn. Soukromý kapitál je vytlačován ze svých držav a na vedoucí místa jsou stavěni muži a ženy z dělnických vrstev.“*

1.ledna roku 1950 došlo k přidělení osady Bědovice k městu Třebechovice pod Orebem. Katastr obce se zvětšil o 61,5 ha. 2.února 1950 město Třebechovice získalo do svého majetku Mantnerovu vilu, na náměstí dům Gartnerů a v ulici Pod domy rovněž dům se zahradou.

8.února 1951 bylo provedeno konečné jednání o pozemkové reformě, za kterého bylo přiděleno do majetku obce 10 ha a do správy obce dalších 26 ha pozemků. Byla vykoupena všechna pole farská: Ladislava Dědourka, Emilie Světlíkové, Bohumila Weisbauera a jiná.⁴⁷

17.dubna zemědělci společnou prací připravili a zčásti zaseli pole z bývalého majetku Jaroslava Dotřela, které za války koupil Ladislav Dědourek. V pozemkové reformě bylo vykoupeno a dáno do správy obce. Byla to první společná práce, taková malá zkouška na JZD. Pracovalo tam 14 koňských potahů a 16 jiných zemědělců vybíralo plevel.

⁴⁵ Státní okresní archiv Hradec Králové, f. Městský národní výbor Třebechovice pod Orebem 1945-1990, inv.č.1, ev.j. 1, s.92

⁴⁶ Státní okresní archiv Hradec Králové, f. Městský národní..., s.65

⁴⁷ Státní okresní archiv Hradec Králové, f. Městský národní ..., s.125.

Vývoj katastru Třebechovic pod Orebem

1945	747 ha 40 arů a 35 m ²
1947	-
1949	768 ha 40 arů a 35 m ²
1950	830 ha
1951	840 ha
1952	-
1953	-

*přesnější údaje se nedochovaly

4. O národních výborech a povaze moci

4.1. Revoluční národní výbor

První národní výbor v Třebechovicích se sešel již 5.května 1945 se schůzí obecního zastupitelstva. Zvolili ze svého středu předsedu Antonína Lukeše, místopředsedou Oldřicha Nyče.⁴⁸ Bylo to během květnových událostí a konec 2.světové války se blížil. Před radnicí se shromáždil dav, který netrpělivě vyčkával výsledek sněmu. V 16 hodin vystupili na improvizovanou tribunu Antonín Lukeš a Oldřich Nyč, aby se představili ve svých funkcích shromážděným. Po tomto sdělení se obecnstvo rozešlo.

Činnost tohoto revolučního MNV byla v zajišťování majetku Němců a kolaborantů a jejich internování, organizování sbírek léků, obvazů a proviantu pro Prahu a Terezín a pohonných hmot pro dopravu repatriantů. Lidé také často žádali Národní výbor o navrácení svého původního nemovitého majetku.⁴⁹

4.2. Městský národní výbor a jeho působnost v zemědělských záležitostech

Druhý národní výbor v Třebechovicích se ustanovil 15.května 1945. Předsedou se stal místní učitel měšťanské školy Jan Vokoun, který se stal jednoznačným tahounem v prosazování politiky KSČ ve městě. Byl přesvědčený komunist, dokázal se nadchnout pro revoluční ideály a neváhal pro ně i leccos obětovat. Narodil se roku 1903 v Třebechovicích, jako syn kolařského mistra Jana Vokouna a Antonie roz.Jedličkové. Absolvoval učitelský ústav v Hradci Králové a roku 1926 se oženil s Marií roz.Heidlovou s ní měl dvě děti.

Za války organizoval odboj ve skupině „V boj“, která měla klást ozbrojený odpor vůči okupantům. Dne 3.června 1940 byl zatčen Gestapem a zemským soudem v Litoměřicích odsouzen na 6 let vězení. Během květnové revoluce byl osvobozen Rudou armádou, byl jmenován jako kapitán čs.vojska v záloze a za odbojářskou

⁴⁸ SOka Hradec Králové, f.MNV Třebechovice pod Orebem 1945-1990, inv.č.1, ev.j. 1, s.175

⁴⁹ (z latiny) kdo se vrací, je doprovázen zpět do vlasti

činnost vyznamenán čs.válečným křížem 1939. Poté se vrátil do Třebechovic, kde působil jako učitel na měšťanské škole a také se hned pustil do díla.

Rozhodně se o něm nedá říct, že by byl pouze prodlouženou rukou mocenského aparátu. Svoji roli podléhající všem aktuálním stranickým ideologiím hrál zcela vědomě a přesvědčeně.

Dne 23.května 1945 převzal Jan Vokoun, jako předseda MNV městský úřad od dosavadního starosty Josefa Prášila, neboť národní výbory převzaly pravomoce obecního zastupitelstva.

Na náměstí před radnicí se konala 5.června veřejná schůze voličů, kteří schválili veřejným hlasováním návrhy místních organizací politických stran pro ustavení místního národního výboru, který bude mít 30 členů. Strany komunistická, lidová, národní socialisté a sociální demokraté vyslaly podle směrnic každá 6 zástupců a 6 jich bylo doplněno z řad odborníků. Těmi odborníky byli: František Baudyš, Václav Hanuš, Rudolf Kilingr, Josef Prášil, Dr.Simon, Josef Novotný.

Dalšími členy MNV byly r.1945: Adamec, Kafka, Nyč, Pultr, Veselý, Luchý, Kunder, Mejtřík, Runštukové, Voltrová, Malý, Paseka, Andrýs, Marek, Žáček, Horák, Laidl, Šesták, Chalupník, Lukeš, Šťovíček, Žádník, Dr.Simon, Lukášek, Jedlička, Hába, Rychetský, Holický, Ing.Holeček, Hovorka, Šrámek, Šolc, Podolník, Nejman, Čepek, Hrubý, Otčenášek.⁵⁰

Dostatečnou podporu neměla kolektivizační myšlenka jistě u všech členů. V každé obci se našlo pár přesvědčených soudruhů, kteří nepochybovali o této cestě zemědělské politiky.⁵¹

Vznikla taky rada MNV, v té měla KSČ 4, ostatní strany po 2 členech. Rada se scházela pravidelně v pondělí a její členové byly zároveň předsedové pomocných pracovních komisí. Prvním náměstkem předsedy MNV se stal František Jelínek, který měl na starost finančnictví a rozpočet. Druhým náměstkem byl zvolen Jan Vraný, který dohlížel na kulturu ve městě. Pro věci zemědělské a zásobování byl zde František Baudyš.

⁵⁰ SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem 1945-1990, inv.č.1, ev.j. 1, s.175

⁵¹ URBAN. Jiří: Venkov pod kolektivizační knutou: okolnosti exemplárního "kulackého" procesu, Vyšehrad 2010, s.55

Dále v radě byly Josef Michálek, Josef Horák, Antonín Linhart, Karel Mach, Oldřich Čepek nebo Josef Pultr (za něj nastoupil 9.července 1945 Vojtěch Kilinger). Předseda rady Vokoun se také scházel s ostatními členy rad národních výborů. Také jezdil na schůzky s předsedy ostatních národních výborů českého severovýchodu.⁵²

Dále byly voleny různé komise, kde působili členové MNV. Byla zde finanční komise, hospodářská komise, školská komise, zásobovací komise, sociální a bytová komise, komise pro vedení mládeže atd. V zemědělské komisi byl referentem František Baudyš a další členové jako: Karel Josef, Václav Nejman, Pavel Otčenášek nebo Josef Roubal.⁵³

Pro každou část obce se přidělil místní dozorce.

Předseda MNV zahajoval srpnové žně 22.července na poli u Barvířů. Byly to první svobodné žně, kde funkcionáři a zemědělské komise pracovali až do posečení pole a postavení panáků.⁵⁴

Na schůzi rady MNV, která se konala 6.srpna 1945, přečetl Baudyš referát o žňových pracech, které proběhly příznivě a nevyskytlo se nic znepokojujícího. Stále nebyly předpoklady pro zřízení rolnických komisí, které by revidovaly první pozemkovou reformu, z toho důvodu, že nebylo příliš mnoho pozemků, které by měly přejít do soukromého vlastnictví. Byly také projednány předpisy o opatření proti zašantročení sklizně.⁵⁵

4.února 1946 již bylo 10 žadatelů (mezi nimi i obec) o přiděl konfiskované půdy, proto byla podána žádost o zřízení rolnických komisí. Veřejný zájem šel před soukromým.⁵⁶

V květnu 1946 mělo dojít k volbám do Ústavodárného shromáždění. Všechny politické strany konaly své plenární schůze ve znamení nastávajícího politického zápolení. Dosavadní výbory stran se neměnily, jen u národních sociálistů. Odstoupil

⁵² SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem, Zápisy o schůzích, 9.července 1945

⁵³ SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem, inv.č., ev.j. Korespondence Jana Vokouna, Vyhláška členů MNV

⁵⁴ SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem, inv.č.1, ev.j. 1, s.33

⁵⁵ SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem, Zápisy o schůzích, 6.srpna 1945

⁵⁶ SOka Hradec Králové, f. MNV ..., 4.února 1946

z vedení strany František Baudyš, který byl důvěrníkem od znovuzaložení strany v roce 1945. Na jeho místo se dostal Václav Jarkovský, krejčovský mistr.

Obnovený národní výbor připravil a vykonal dne 26.května 1946 volby do Ústavodárného národního shromáždění v obci. Výsledky voleb byly: KSČ 1225, NS 725, SD 540 a L510.⁵⁷

4.3. Únor 48 v Třebechovicích

Události od 22 do 25.února se projeví tím, že byl ustaven akční výbor, v jehož čelo se postavil Jan Vokoun, předseda MNV, za stranu sociálně demokratickou její předseda Josef Andrýs, zaměstnanec Východočeské elektrárny v Hradci Králové, za stranu lidovou Čeněk Řehák. Za jednatele byl zvolen J.Luss, úředník od firmy Fiedler, národní podnik.

Vyloučen z veřejných funkcí byl Václav Jarkovský, který se ze zdravotních důvodů vzdal členství v radě MNV. Václav Michálek za stranu lidovou, Josef Horák za stranu národně socialistickou a Antonín Šindelář za stranu sociálně demokratickou také opustili radu MNV z důvodu, že se v předúnorových událostech postavili za to, aby závod Freund a syn byl vrácen dědicům. Z místního národního výboru pak odešli zástupci všech politických stran, kteří se rovněž ztotožňovali s názorem na vrácení podniku.⁵⁸

Předseda MNV, Jan Vokoun celé těleso po únorovém převratu reorganizoval a zvláště radu, která se složila čistě ze členů KSČ. Dochází k totálnímu znárodnění kožedělného průmyslu. Pod národní správu přešly všechny soukromé podniky.

Byla provedena očista veřejného života. To znamená, že ze svých funkcí museli odstoupit všichni, kteří neprojevovali ve výkonu funkcí dosti porozumění pro snahy „lidově demokratického zřízení“. Ostatní strany kromě KSČ jakoby přestaly existovat. Nescházely se a členstvo těchto stran ustoupilo do KSČ. Byly to zejména státní a veřejní zaměstnanci, učitelé a mnozí jiní, kterým by příslušnost k jiné politické straně nemohla přinést plné zabezpečení jejich existence.⁵⁹

⁵⁷ SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem, inv.č.1, ev.j. 1, s.43

⁵⁸ SOka Hradec Králové, f. MNV..., s.79

⁵⁹ SOka Hradec Králové, f. MNV..., s.80

Vyloučení členové z MNV nebyli zbaveni členství ve spolcích ani svých občanských práv, zejména ne práva volebního.

Činnost MNV byla založena do roku 1948 na dobrovolné práci, kdy byly roční odměny pracovníků národních výborů stanoveny vyhláškou č.304/1948 Sb. Odměna se ale zdaleka nevyrovnala řádnému platu. Předtím se úřadovalo po práci v odpoledních hodinách a práce spočívala na předsedovi a úzkému okruhu spolupracovníků v radě, plénům pouze schvalovalo jejich výsledky a vyhlášovalo plány.⁶⁰

4.4. Volby a komunální podnik

Duben přinesl další událost. Akční výbor svolal do sokolovny schůzi všech občanů, které se zúčastnilo asi 400 osob, kde byl předsedou Vokounem přečten návrh na ústavu. Byl zastoupen celý místní národní výbor, učitelský sbor, pošta, nádražní úřad, úředníci a dělníci místních závodů. Schůze měla slavnostní ráz, předseda byl po své skoro dvěapůlhodinové přednášce odměněn dlouhotrvajícím potleskem lidí.⁶¹ 30.května byly provedeny volby do Národního shromáždění a přinesly tyto výsledky: Zapsaných voličů bylo celkem 3266. Z tohoto počtu vyslovilo se pro jednotnou kandidátku Národní fronty 2355 voličů. Bílých lístků bylo odevzdáno 241. Nedostavilo se k volbám 690 osob. Volby byly klidné, nebylo vzrušení, jaké vyvolávaly vždy volby předcházející. Výsledek byl předem daný.

Volba Klementa Gottwalda prezidentem republiky a Antonína Zápotockého předsedou vlády proběhla v červnu téhož roku. V červenci se zde konal Sokolský slet. Neměl už takovou odezvu jako léta předcházející.

18.listopadu 1949 na schůzi MNV byl ustanoven komunální podnik města a jeho správcem byl zvolen Josef Zahradník. Ten započal svoji činnost 1.prosince a měl své kanceláře v budově Václava Kynose v Boře. Schůze také rozhodla o koupi hostince na Tvrzi. Dosud patřil hostinec straně KSČ. ⁶² Měl se už brzy zapojit pod komunální

⁶⁰ URBAN. Jiří: Venkov pod kolektivizační knutou: okolnosti exemplárního "kulackého" procesu, Vyšehrad 2010, s.57

⁶¹ SOka Hradec Králové, f. MNV, inv.č.180, ev.j.1, Korespondence Jana Vokouna, Místní akční výbor NF, č.j.169

⁶² SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem 1945-1990, inv.č.1, ev.j. 1, s.104

podnik města. 10.března 1950 bylo jednáno o vstup všech hostinských živností do kp. Nakonec byly všechny hostince zapojeny do tohoto socialistického sektoru.⁶³

1.ledna 1950 vstoupil v platnost zákon o novém právu manželském. V budově radnice byla zřízena svatební síň. U místního národního výboru byla vedena matrika a prvním matrikářem byl ustanoven Josef Hrnčír, vrchní četnický strážmistr v čp. 847. Sňatky prováděl předseda Jan Vokoun.

28.července 1950 se konala ustavující schůze reorganizovaného místního národního výboru v Dělnickém domě. Byla provedena volba předsedy. Stal se jím opět Jan Vokoun. I.náměstkem byl zvolen dosavadní Václav Beránek a II.náměstkem Oldřich Beránek, zemědělec z čp.685. Do nového národního výboru se dostalo sedmnáct členů a všichni složili slib do rukou zástupců JNV⁶⁴

1.května 1951 se konala druhá Třebechovická konference KSČ. Dosavadní předseda strany Adolf Dařílek se odstěhoval do Hradce a za něho byl zvolen Jan Rozkovec.

3.března se konala městská konference strany KSČ a opět zvolen předseda strany s. Jan Rozkovec. Jako vždy měla již tato v pořadí již III. konference vedoucí naší strany veliký ohlas ve městě, nebo je to vždy přehlídka vykonané práce a směrnice k práci další.⁶⁵

4.5. Tajemníci

15.dubna 1952 nastoupil na MNV Karel Derner jako politický tajemník. Karel Derner byl rodák města a na úřad se dostal jako dělnický kádr.

Během sklizně 1952 musel MNV věnovat veškerou pozornost správnému průběhu a plnění dodávek. Chtěli učinit opatření, aby velcí rolníci dodávali obilí ihned do mlátičky. Pověřili proto IX. Referát, aby kontroloval plnění dodávek. Zřízení grafu, který byl umístěn v kanceláři tajemníka získalo MNV přehled o každém rolníkovi.⁶⁶

⁶³ SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem 1945-1990, inv.č.1, ev.j. 1, s.110

⁶⁴ SOka Hradec Králové, f.MNV ..., s.115

⁶⁵ SOka Hradec Králové, f. MNV..., s.149

⁶⁶ SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem, Zápisy o schůzích, 9.června 1952

Tajemník se snažil vše dopracovat k tomu, aby se ve městě založilo JZD a zemědělství se uspořádalo v socialistickém duchu. Roku 1952 tajemník Derner na schůzi MNV uvádí, že zemědělství je v takových problémech, že situace se vyřeší jedině tím, že se založí družstvo.⁶⁷

5. Stav zemědělství a zásobování

5.1. Rok 1946

ONV oznámilo 26.ledna 1946, že zemědělská komise je oprávněna kontrolovat stav dobytka. Členové této komise požívali ve výkonu své funkce oprávnění jako kontrolní orgány ONV podle dekretu 118/45 Sb.⁶⁸

Zemědělci v Třebechovicích hospodařili v roce 1946 na 253 ha pozemků, z toho 235 ha orné půdy. Na tuto výměru byl, stejně jako každý rok, předepsán výrobní plán a vyměřeny povinné dodávky. Zemědělci měli roku 1946 vyprodukovat k veřejné spotřebě 420q chlebového obilí, 120q krmného obilí, 192ks hovězího, 20 vagonů brambor a 96q vepřového dobytka.

Daň z domácích porážek u nezemědělců byla zavedena 4.března. Na 18.března byla svolána schůze zemědělců, kde promluvil předseda MNV Jan Vokoun a František Baudyš o dodávce 725 kg různého obilí. Chystal se provádět soupis vepřů a na aukčním trhu se měl zakoupit nový plemenný býk.⁶⁹

Pole, které obec nemohla pronajmout byla vyseta ječmenem a ovsem ve vlastní režii za dozoru rolnické komise. Za ulicí Kubelíkovou např. zůstalo neoseto 2 korce pole, které nikdo nechtěl převzít pro špatnou půdu k obdělání. Pro výkrmovou akci upsali zemědělci k 1.červenci 47 vepřů, za které obdrželi poukaz na 25 kg kukuřice. Byl pořízen seznam osob, který tak učinili a vyvěšen na obecní tabuli.⁷⁰

⁶⁷ SOka Hradec Králové, f.MNV, 9.června 1952

⁶⁸ SOka Hradec Králové, f. MNV... 26.ledna 1946

⁶⁹ SOka Hradec Králové, f. MNV 8.dubna 1946

⁷⁰ SOka Hradec Králové, f. Městský národní výbor Třebechovice pod Orebem, Zápisy o schůzích, 13.května 1946

Na konci roku bylo dodáno 416q chlebového obilí a jelikož hospodářský plán se nekryl s kalendářním rokem, předepsané množství bylo splněno. Krmného obilí, přestože bylo seto na 27 ha, byl nedostatek, poněvadž Třebechovice měli zejména vysoký stav hovězího dobytka, takže průměrný roční stav byl 222 kusů skotu z toho 111 krav, 210 kusů prasat z toho 21 prasnic, 6 ovcí a 594 přihlášených slepic – nosnic, ale podle zemědělské komise soupis slepic neodpovídal skutečnosti. Brambor šlo dodat pouze 12 vagonů.

Situace v zásobování se po válce velmi zlepšila nepopíratelně zásluhou akce UNRRA⁷¹. Na stolech domácností se objevily po dlouhé řadě roků nejprve různé ryby, pak konzervy všeho druhu od ovocných po masité. Byl sice zachován přidělový systém na potravinové lístky a později na body, ale příděl byl trvalý, takže na každého spotřebitele se dostalo během roku slušné množství jídla. Občané se dokonce na určité množství potravin zřekli potravinových lístků. Znovu se projednávalo otevření jatek.⁷² Později se dostalo obyvatelstvu cukrovinek, citronů nebo pomerančů.⁷³

Hovězího masa byl dostatečný příděl, jen maso vepřové a tuky objevovaly se stále jen v nejnižším množství. Bylo to zaviněno jednak špatnou výkrmovou základnou nutnou k výkrmu vepřů, bylo jich poměrně málo, a pak značnou tohou černého obchodu, který odjímal řízenému obchodu již vykrmené vepře. Stav se nezlepšil ani v měsících, kdy je největší příhon vepřů. na 1kg masa hovězího dostávalo se 10dkg vepřového. Cena vepřového masa na černém trhu se pohybovala kolem 100 Kčs za 1kg.⁷⁴

Průměr másla byl průměrně ročně 12 dkg na osobu v jednom zásobovaném období, t.j. na 4 týdny. Umělých tuků bylo přidělováno podle toho, jaká byla celková zároba surovin k výrobě nutná. Vejce byla 4 pro dospělé a 8 pro děti do 6 let.

⁷¹ United Nations Relief and Rehabilitation Administration – Správa Spojených národů pro hospodářskou obnovu a pomoc

⁷² SOka Hradec Králové, f. MNV..., 13.května 1946

⁷³ SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem 1945-1990, inv.č.1, ev.j. 1, s.51

⁷⁴ SOka Hradec Králové, f. MNV..., s.53

Jinak zásobovací situace nebyla zlá, lidé netrpěli hladem, mouky bylo dostatek. chleba taky. V Třebechovicích si každý mohl vykrmit drůbež, husy. Kde nebyly, byly vepři.

Nedostatek byl obuvi a oblečení. Za války spotřebovaly všechny zásoby. Byly pořádány trhy, ale ne však s jakostním zbožím, nastala šetrnost. Peněz bylo málo.⁷⁵

5.2. Rok 1947

Městu bylo uloženo dodat do 15.května 400q ječmene a 500q chlebového obilí. Předepsaných 132q konsumních brambor nešlo dodat, jelikož u zemědělců nebyly. Cenový index byl také značně vysoký.

Na tento počet slepic byl předepsán kontingent 19 023 kusů vajec a bylo dodáno 25 598 kusů, tedy o 6 575 vajec více.

Zdejší obec má dodat 500q brambor podle zjištění nebude toto množství dodáno pro velmi špatnou neúrodu.

A co v obchodech a živnostech? K dostání na přidělové lístky jsou potraviny podle stanovených dávek, maso bývá dáváno v náhradu za cukr a mouku. Hostince nemají namnoze pivo, projevuje se zvláště nedostatek textilu a do jisté míry i obuvi. Přídělový systém je přímě dodržován.

Černý trh byl mnohým zdrojem vydatného příjmu, neboť platilo se za 1 kg vepřového masa 400 – 450 K, za 10kg, vykrmenou husu 12000K, za 1 litr mléka 20K, rovněž i za vajíčka bylo tolik placeno.

5.3. Rok 1948

V březnu po celkem deštivé zimě nastalo jaro a rozběhly se práce v zemědělství. Ozimy byly přes pozdní zasetí v roce 1947 celkem uspokojivé a zdálo se, že tento rok bude úroda lepší.

Měsíc duben byl suchý a tak se projevovaly obavy, aby se neopakovalo sucho z loňského roku. Zemědělci nadále dodávali dobytek na jatky, takže byly nejnižší

⁷⁵ SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem 1945-1990, inv.č.1, ev.j. 1, s.54

stavy za poslední léta. Jen 166 ks hovězího a 197 ks vepřového. Dvouletý plán předepsal 105 dojníc, kterých však byla na začátku jen 93.⁷⁶

Za plnění kontingentů darovalo ministerstvo zemědělství zemědělcům elektrickou pračku se ždímačkou, která se prozatím umístila v prádelně na radnici a začala se plně využívat.

Potom nastaly přípravy na žně, které hladce proběhly. Přečeské červencové počasí uspíšilo zrání a obilí bylo ve 14 dnech svezeno. Vše stálo ve znamení čtvrtých národních žní. Úroda přes dosti dlouhou vegetační dobu nebyla taková, jaká by se dala očekávat. Zvláště žito a ječmen byl podprůměrný. Zato úroda statkových krmiv byla velmi dobrá.⁷⁷

Nouze o textil a různé jiné tovární výrobky dostoupila svého vrcholu. Také masa a tuku byl nedostatek. Projevovalo se loňské sucho. Nedostatek ve chlévě znamenal nedostatek v prodejně.

Měsíc říjen, listopad i prosinec byl věnován zvýšenému úsilí o splnění dodávek zemědělských produktů. Za úkol bylo dodat 402q chlebového obilí, 110q ječmene, 20q ovsa, 34q sena a 42q slámy. Bramborů bylo předepsáno 15 vagonů. Do 20. Října dodáno chlebové obilí na 108%.⁷⁸

Ječmene bylo dodáno 60q. Brambor pak 11 vagonů. Za tento na zdejší poměry nevýdaný příspěvek zásobování byla obec vyznamenána bronzovou medailí a čestným uznáním. V častých schůzích zemědělců byly získány další dobrovolné dodávky obilí.

5.4. Rok 1949

22. února 1949 došlo k podepisování výrobních a dodávkových smluv se zemědělci. Tyto smlouvy nahradily dosavadní stanovení kontingentů. Přestože bylo 4 roky po válce, denní potřeby byly stále ještě na přiděl a také se vydávaly nové přidělovací lístky na textil. Mimo prodej na potravinové lístky a poukazy byl ve větší míře zřízen

⁷⁶ SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem 1945-1990, inv.č.1, ev.j. 1, s.82

⁷⁷ SOka Hradec Králové, f. MNV..., s.87

⁷⁸ SOka Hradec Králové, f. MNV..., s.91

volný trh, tedy prodej bez poukazů na značně vyšší ceny, které byly stanoveny podle kvality zboží.⁷⁹

Textil se opět objevoval v obchodech. Bylo možno opět nakoupit za ceny levnější, na tzv. body a za ceny vyšší na volném trhu. Prodejny volného trhu měly odčerpávat přebytečné částky peněz u lidí, kteří si peníze lehce vydělali. Je zajímavé, že se prodávalo značné množství alkoholu. Správa města musela zakročit proti výtržníkům a někteří se ocitli na tabuli pijáků a bylo zakázáno podávat jim alkohol.⁸⁰

5.5. Rok 1950

Na začátku roku se podepisovaly smlouvy o dodávkách zemědělců. Několik jich to nepodepsalo. V červenci zahájil MNV na svých polích sklizeň žita kombajnem. Za posečení a vymláčení platilo se 1300Kčs za 1ha. Žito tuto dobu platilo 325Kčs za 100kg.

17.července zajistil MNV pro výkup obilí ze sklizně sýpku V.Kynose a sál hostince Vlasty Březovské. Ministerstvo vnitra upozorňovalo oběžníkem na úkoly lidové správy a posláním MNV v žňových a podzimních pracích. MNV výborům se ukládalo, aby zorganizovaly společnou práci polní a výmlatovou a staraly se o správné rozdělení pracovních sil. Muselo účelně disponovat veškerým strojním zařízením a udělovat odměny podle vykonané práce.⁸¹

Žně probíhaly celkem dobře. 6.srpna splnili zemědělci dodávku obilí ze sklizně na 120,58% a bylo dodáno celkem 6 vagonů obilí. Proti jiným letům byla žně i dodávka velmi urychlena.⁸²

27.srpna odletěli čápi, vzhledem k pomíjícímu suchu byl podzim, brambory bez nati a otavy z velké části zrušeny. Také ovoce, zvláště švestky byly zralé a rolníci je na trhu prodávali.

⁷⁹ SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem 1945-1990, inv.č.1, ev.j. 1, s.96

⁸⁰ SOka Hradec Králové, f.MNV..., s.94

⁸¹ SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem, Zápisy o schůzích, 17.července 1950

⁸² SOka Hradec Králové, f. MNV..., s.51

Na Orebě byl vysázen sad nesoucí název „Pražský Oreb“, neboť rodáci usedlí v Praze věnovali na zakoupení stromů větší část a okrašlovací spolek provedl výsadbu a zakoupil taktéž 50 stromků. Nový sad je na výměře 1,29ha.

Roku 1950 V socialistickém sektoru bylo 34koní, 252 ks hovězího dobytka, z toho 116 krav, 174 vepřů, z toho 20 prasnic, 278 koz, 1691 slepic, 36 hus, 31 kachen a 5 krůt. Ovocných stromů bylo 9300kusů.⁸³

5.6. Rok 1951

V sále na Tvrzi se konala schůze všech zemědělců, kde byly vyhlášeny dodávky na rok 1951. Námitky byly hlavně proti dodávce mléka, kterého mělo být dodáno celkem 157 000litrů, proti pěstování máku, jehož předpis činil celkem 3000 kg. 2.února byly podepsány dodávkové úkoly. V pamětních knihách byli uvedeni tři zemědělci, kteří nepodepsali, udávaje pro vysoký předpis dodávky mléka.⁸⁴

Ceny potravin v přidělovém hospodářství byly v únoru: 1kg masa za 50 Kčs, máslo 80 Kčs, vepřové sádlo za 44Kčs. Mimo tyto úřední přiděly zavedl se tzv.volný prodej, kde možno uvedené druhy potravin dostati za zvýšené ceny. Ceny na volném trhu se řídily podle nabídky a poptávky a byly 4x až 10x vyšší než za cenu vázaného trhu. Vázaným trhem se myslel přiděl na potravinové lístky, které byly zavedeny již od 1.října 1939. Volný trh byl bez jakýchkoliv omezení, dle zásoby zboží. Byly vytvořeny kategorie zaměstnanců: „Z“ zaměstnanci s lehčí prací, „P“ zaměstnanci s těžší prací a „T“ zaměstnanci těžce pracující. Podle toho se přidělovalo jídlo.⁸⁵

V květnu byla na schůzi MNV probírána organizace žňových prací a založení JZD. Pracovníci byly rozděleny do 4 skupin, byl určen vedoucí každé skupiny a projednán plán organizace práce. 16.května se vyjelo s traktory do polí. Půda byla hodně mokrá a obilí rozházené různými směry. Muselo se použít žacíh travních strojů a ručních kos. Stav obilí byl velmi slibný.⁸⁶

⁸³ SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem 1945-1990, inv.č.1, ev.j. 1, s.122

⁸⁴ SOka Hradec Králové, f. MNV ..., s.123

⁸⁵ SOka Hradec Králové, f. MNV..., s.127

⁸⁶ SOka Hradec Králové, f. MNV..., s.136

Bezpečnost žní byla organizována tak, že dva hlídači střežili úrodu na poli a skladovací prostory. Hasičská pohotovost, zdravotní služba i školský referát měly své úkoly. Strana KSČ organizovala hlídky ze svých členů. Bezpečnostní referent spolu s SNB prováděl kontrolu služeb. Řídícím orgánem žně byla žňová komise, složená z některých členů MNV (Ryšavý, O.Beránek). Zemědělská komise se měla starat o umístění a provoz mlátiček. Rada MNV sledovala průběh prací všech komisí, měla radit všude tam, kde by se zdálo, že se vyskytly závady.⁸⁷

V červenci byl celý obecní život ve znamení žní, obilí však mnoho nesype – ne tolik, kolik se předpokládalo. Žito dalo 17 nanejvýš 18q, pšenice rovněž tolik, ječmen 16q po 1ha. Poměrně nejlepší byly směsky a oves. Noviny, rozhlas, řečníci – vše bylo v tempu žní a plnění dodávek. Rozhlasem byly popularizovány výsledky a tak jich bylo použito jako agitačního prostředku vůči neplnícím zemědělcům. Na náměstí se objevila velká tabule, na níž byly v procentech uvedeny plnění jednotlivých obcí.⁸⁸

Z usnesení MNV vyplývalo, že všichni zemědělci, kteří neplní své dodávky řádně a včas budou upozorněni na tuto povinnost vůči veřejnosti.⁸⁹

Práce ve skupinách v Třebechovicích nebyla ale podle zpráv vůbec zahájena. Jen jedna skupina pracovala společně a ostatní jednotlivě. V důsledku toho také práce členů rady a plena nemohla nalézt plného uplatnění.

Třebechovice zaznamenaly plnění: 24%pšenice, 58%žita, 29% ječmene. Celkem museli dodat 620q žita, 240q pšenice, 80q ječmene, 20q ovsa, 85q sena a 400q slámy. K tomu 52640 ks vajec, 157000 litrů mléka, 202q hovězího masa a 125q prasat. Bylo plánováno 310 ks hovězího dobytka z toho 140ks dojnic, kterých bylo 110 a 250ks prasat. Třebechovice také splnily předepsané úkoly v rostlinné výrobě. MNV ze své sklizně dodal 91q žita a 11q hořčice.⁹⁰

⁸⁷ SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem, Zápisy o schůzích, 23.července 1951

⁸⁸ Státní okresní archiv Hradec Králové, f. Městský národní výbor Třebechovice pod Orebem 1945-1990, inv.č.1, ev.j. 1, s.140

⁸⁹ SOka Hradec Králové, f. Městský národní výbor Třebechovice pod Orebem, Zápisy o schůzích, 23.července 1951

⁹⁰ Státní okresní archiv Hradec Králové, f. Městský národní výbor Třebechovice pod Orebem 1945-1990, inv.č.1, ev.j. 1, s.140

Výmlat probíhal vcelku uspokojivě i výkup obilí byl vcelku hladký, až na některé opozdilce, kteří nesplnili dodávku. Žňový úředník nedodávky denně urgoval. Určitá část dodávkových úkolů nebyla splněna.⁹¹

V říjnu stále panovalo suché počasí a na polích se málo pracovalo. V listopadu začalo zase po dlouhém suchu pršet. Tvrdost půdy byla značná, podzimní práce nebyly ještě skončeny. Bylo zaseto teprve 26ha žita a 5ha pšenice, jelikož se rada MNV usnesla, že všechny pozemky vykoupené státem musí obdělávat výkonní rolníci, byli pozváni k jednání všichni majitelé potahů. Tito však požadavek rady nepřijali. Takže obdělání polí musel zajišťovat ještě MNV. Toto nejlépe ilustruje poměry v zemědělství v době, kdy se připravuje přechod k socialistické malovýrobě. Byl taky zasazen ovocný sad na Orebě, podnět k tomu dal úředník MNV František Baudyš.⁹²

K listopadu se přes pokročilý čas pokračovalo v setí obilí. V tomto měsíci bylo dosaženo zasetím předepsaných 62 ha. Pšenice bylo zaseto 20 ha. Zemědělci byli také vyzváni, aby se svými ptahy pomohli zaset pole, která jsou opuštěná a to na účet majitelů. Hluboká orba se prováděla stále, aby půda byla připravená na jaro.⁹³

5.7. Rok 1952

V únoru roku 1952 usnesení strany a vlády o jarních polních pracích a o zvýšení živočišné výroby dalo podnět k široké diskuzi v místním národním výboru, v zemědělské komisi a na schůzích, aby se veřejnost seznámila s těmito dokumenty. Plánovalo se založit JZD a celou zemědělskou produkci uspořádat v socialistickém duchu.

Jarní polní práce začaly 15.března, bylo obděláno asi 15ha obilí. Zhoršení počasí zabránilo v pokračování práce. Ve skupinách se nepracovalo. Vedoucí I. a II. skupiny nepřijali funkce a tak byly bez vedoucích. Koncem března bylo hotovo přibližně 10%úkolů přípravy půdy k jarnímu setí. Pomoc složek NF nebyla dosud požadována. Až při okopávání řepy byla potřeba pomoc veřejnosti, ale nebylo to

⁹¹ SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem, Zápisy o schůzích, 4.září 1951

⁹² SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem 1945-1990, inv.č.1, ev.j. 1, s.144

⁹³ SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem, Zápisy o schůzích, 4.listopad 1951

v takovém množství jako loni. ⁹⁴ Hlásily se ženy, které chtěly pomoc při polních pracích. Bylo potřeba pomoc hlavně v Ledcích, kde zůstaly 4ha cukrovky neobdělané. V Ledcích u státního statku pracovalo 80žen na cukrovce 940hodin.⁹⁵

Do měsíce srpna se vcházelo nadále ve znamení úsilí zvládnutí žní. Téměř 14 ha obecního žita bylo vymláceno přímo na poli. Mlátička šla na tři směny a na každé směně pracovalo 16 brigádníků. Plánoval se osev pšenice a žita. Celková plocha 286,78 ha orné půdy, 119,83 ha luk. Úkol žita bylo 60 ha a 35 ha pšenice. Tyto výměry byly rozepsány na jednotlivé rolníky. Zemědělská otázka byla v tomto období jednou z nejdůležitějších, protože se schylovalo k založení družstva. Stav v obdělávání polí po staru byl neudržitelný, neboť více jak 35 ha zůstává bez hospodáře. To byl také pádný argument pro agitační sbory, které nabádali k založení JZD.

22.srpna 1952 bylo založeno Jednotné zemědělské družstvo.

Na podzim probíhala pozvolna sklizeň okopanin. Nepříznivé počasí stěžovalo práci. Lidé chodili na pomoc při sklizni cukrovky. JZD pokračovalo v přípravě půdy pro setí a dosívalo mimo hon žito za dráhou. Snažilo se splnit veškeré úkoly, co převzalo.

5.8. Rok 1953

V březnu se pokračovalo v sázení brambor. JZD za pomoci brigádníků vysázelo 0,60 ha zelí.

V květnu se ukládala členům JZD zvýšená pozornost na hubení škůdců, neboť byla na poli nalezena mandelinka bramborová. 14.srpna bylo skončeno sečení obilovin, současně byl prováděn výmlat na dvou mlátičkách na tři směny za velké pomoci brigádníků.

Dodávky obilovin byly splněny na 100%, brambory přes 100%, vejce na 60%, mléko na 75%, seno na 100%, maso celkem na 103%, z toho maso vepřové na 60%, drůbež na 177%.

Soukromý sektor: žito splněno na 72%, pšenice na 123%, ječmen na 150%,ostatní zrniny na 24%, brambory na 87%, seno na 100%, sláma na 30%, drůbež na 53%, maso celkem na 104%: vepřové na 55%, mléko na 77%, vejce na 72%. JZD požádalo JNV

⁹⁴ SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem 1945-1990, inv.č.1, ev.j. 1, s.122

⁹⁵ SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem, Zápisy o schůzích, 9.června 1952

Hradec Králové o odožení vrácení zápujček osiv na příští rok, jinak by nebylo možné splnit dodávku a zajistit osevní fond. Soukromý sektor plnil svoje dodávky podle správ velmi neuspokojivě.⁹⁶ Rok 1953 byl ukončen. Byla tím ukončena první pětiletka, která přinesla přerod v organizaci socialistického zemědělství.⁹⁷

Vývoj zemědělské plochy

Rok	Zemědělské pozemky	Orná půda
1946	253ha	235ha
1950	253ha	236,29ha
1952	286,78ha	-

*další údaje se nedochovaly

⁹⁶ SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem, Zápisy o schůzích, 17.srpna 1953

⁹⁷ SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem 1945-1990, inv.č.1, ev.j. 1, s.175

Předepsané dodávky

	1946	1947	1948	1949	1950	1951
Chlebové obilí	420q	500q	402q	-	-	940q
Krmné obilí	120q	400q	206q	-	-	505q
Hovězí	192q	-	-	-	-	202q
Vepřové	96q	-	-	-	-	125q
Vejce	-	19023 ks	-	-	-	52460 ks
Brambory	132q	132q	15vagonů	-	-	-
mléko	-	-	-	-	-	157 000 l

	1952	1953
Chlebové obilí	-	-
Krmné obilí	-	-
Hovězí	290ks	-
Vepřové	-	-
Vejce	23664ks	-
Brambory	-	-
mléko	42819 l	-

*přesnější údaje se nedochovaly

Splněné dodávky

	1946	1947	1948	1949	1950	1951
Chlebové obilí	416q	-	-	-	-	940q
Krmné obilí	120q	-	60q ječmen	-	-	505q
Hovězí	222ks	-	166ks	-	116ks	202ks
Vepřové	111ks	-	197ks	-	174ks	125ks
Vejce	25598 ks	-	-	-	-	52460 ks
Brambory	12vagonů	-	11vagonů	-	-	-
mléko	-	-	-	-	-	157 000 l

	1952	1953
Chlebové obilí	-	284,4q
Krmné obilí	-	-
Hovězí	-	-
Vepřové	-	-
Vejce	-	-
Brambory	-	-
mléko	-	-

*přesnější údaje se nedochovaly

6. JZD Třebechovice pod Orebem

6.1. Komunistická propaganda a agitace pro založení družstva

Komunistická propaganda se ze strany města k občanům stávala běžnou součástí života. Na náměstí v Třebechovicích se často konaly projevy s mírovými hesly. Promluvil většinou předseda MNV Jan Vokoun a byly vyhlášeny pracovní závazky pro další období. Probíhaly i týdny československo-sovětského přátelství. Např. byla zahájena slavnostní schůze dne 2.listopadu 1951 v sokolovně, kde o významu dne promluvil předseda MNV. Současně byla podepisována zdravice J.V. Stalinovi. Každou rodinu navštívily, aby připojila svůj podpis. Byla také otevřena prodejna stranické literatury v domě p.Prašila v Pitrově ulici.⁹⁸

Začátky přesvědčovacích akcí pro založení společného družstva se dají hledat v září 1950, kdy skončila první přesvědčovací akce pro vstup do JZD. Dvojice složené ze členů místního národního výboru navštívili všechny zemědělce. Bylo získáno 10 zemědělců, kteří dobrovolně projevili zájem vstoupit do družstva.⁹⁹

15.září pokračovalo přesvědčování zemědělců na veřejné schůzi u Steinvaldů, na které promluvil tajemník Šolc z Hradce Králové a předseda MNV.¹⁰⁰

Ke konci roku byla vidět gradace přesvědčovacích prostředků. V listopadu byla přednáška o zemědělství SSSR poslance Vlasáka, který se vrátil ze zájezdu v SSSR.

Ve středisku svazu československo-sovětského přátelství, které vedl Antonín Adam, zubní technik, se začaly prodávat knihy o velké zemi našeho spojence a časopisy v ruštině. Středisko bylo v domě Quido Kubína.

12.února 1951 byla projednávána na schůzi MNV otázka socializace vesnice, hlavně otázky JZD. Uvažovalo se, který typ družstva se založí. Bylo možné založit 4 typy.

1.typ se neodporučoval, protože tam ještě každý zemědělec individuálně hospodařil.

2.typ už bylo společné hospodaření. Musela se předem vykonat tzv.hospodářsko-technická úprava půdy (HTÚP), což bylo rozorání mezí. Živočišná výroba však nadále zůstává v soukromých rukách. Ve 3.typu je ve všech úsecích hospodaření

⁹⁸ SOKA Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem 1945-1990, inv.č.1, ev.j. 1, s.145

⁹⁹ SOKA Hradec Králové, f. MNV ..., s.117

¹⁰⁰ SOKA Hradec Králové, f. MNV..., s.114

společné, družstvo však platí jednotlivým rolníkům s pozemků i z budov nájemné. Ve 4.typu je rovněž hospodaření společné, rolník se však stává námezní silou, odpadá nájemné, protože zemědělec dává v tomto typu veškerý majetek do družstva. Knihovní majetek zemědělců zůstává ve všech typech družstev nedotčen.¹⁰¹

V novém roce se pokračovalo s propagandou. Byly provedeny agitace na první máj. Každý dům navštívila dvojice zástupců NF a přesvědčovala o nutnosti boje za mír a o účasti na oslavě 1.máje. Byl vyhlášen Pochod míru- měl vyjádřit touhu všech lidí po zachování míru v celém světě.

Rozsáhlá agitace pro založení JZD, které se zúčastnilo 120 osob byla provedena 17.srpna 1951. Dvojice navštívily všechny zemědělce a vykládaly jim o výhodách společného hospodaření. Zemědělci byli přesvědčováni tím, že se ukázalo na závady dosavadní práce a také na to, že nemohou za určitých okolností plnit dodávkové úkoly ani letos a zvláště ne v příštích letech. Přestože nebyl získán ani jeden zemědělec pro založení JZD, byla akce ojedinělá v tom, že bylo zapojeno rekordní množství agitačních dvojic.¹⁰²

Další agitační akce proběhla v pátek 7.září 1951. Na této se měli zemědělci vyjádřit k tomu, jak si představují další hospodaření, aby byla splněna dodávka. Jiná přednáška rolníka Jedličky, který byl v Sovětském svazu o zemědělství se konala 17.října. MNV současně svolal schůzi všech zemědělců, aby jim vyhlásil povinnost obhospodařovat všechna pole bez hospodářů, protože to byl hlavní problém místního zemědělství. Mnoho hektarů polí ležela ladem bez obhospodařování. Z pozvaných se včas nikdo nedostavil, až na 5 z 65.¹⁰³

V listopadu nebyly ještě podzimní práce skončeny. Půda byla tvrdá a měli zaseto teprve 26ha žita a 5ha pšenice, jelikož se rada MNV usnesla, že všechny pozemky vykoupené státem musí obdělávat výkonní rolníci, byli dnešní den pozváni k jednání všichni majitelépotahů. Tito však požadavek rady nepřijali. Takže obdělání polí musí

¹⁰¹ SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem, Zápisy o schůzích, 12.února 1951

¹⁰² SOka Hradec Králové, f. MNV ..., 23.května 1951

¹⁰³ SOka Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem 1945-1990, inv.č.1, ev.j. 1, s.143

zajišťovati ještě MNV. Toto nejlépe ilustruje poměry v zemědělství v době, kdy se připravuje přechod k socialistické malovýrobě.¹⁰⁴

Během měsíce července 1952 byla podniknuta velká získávací akce pro založení JZD v Třebechovicích pod Orebem a v čele všech těchto snah se postavil Jan Vokoun, předseda MNV a tajemník Karel Derner. Oba tyto funkcionáři nehledě na čas a únavu, věnovali se práci v agitaci. Každý majitel pozemku dostal dopis s přihláškou do JZD. Zemědělství v Třebechovicích potřebovalo podle nich rychle zcelit, neboť pole chudly a výnosy byly stále menší.¹⁰⁵

Akce pro získání rolníků pro JZD pokračovala i během srpna. Byli navštíveni všichni rolníci, ale mnozí se nedali přesvědčit o výhodách společného zemědělského družstva.

6.2. Založení JZD

Veřejná schůze zemědělců byla uspořádána 19.srpna 1952, měla zúčastněné přesvědčit o výhodách JZD. Do schůze se dostavili zemědělci různých velikostních skupin a někteří pracovníci mohli družstvu velice prospět. Předseda MNV Jan Vokoun označil schůzi za historickou, neboť měla být mezníkem v soukromém hospodářství. Stav v obdělávání polí po staru byl podle něj neudržitelný, neboť více jak 35 ha zůstalo bez hospodáře.¹⁰⁶

V pátek 22.srpna se pokračovalo v přesvědčovací akci. Prováděna byla tak, že rolníci byli zavoláni na radnici a v noci ve 23:45 hodin podepsali zakládací listinu pro přípravný výbor JZD (PV JZD), který bude mít na starost další organizaci. Podepsali to: Jan Boukal, předseda PV, Adolf Prášil, Josef Brandejs, Jaroslav Moravec, Václav Nejman a další. Tím se družstvo už v podstatě založilo. Předseda MNV Jan Vokoun a jeho tajemník Karel Derner slavili velký úspěch, neboť to bylo hlavně díky jejich úsilí a času, že vznikl tento výbor. Dohodlo se také že přesvědčovací akce už jsou u konce, dále se bude připravovat hospodářsko-technická úprava půdy (HTÚP).

¹⁰⁴ SOKA Hradec Králové, f.MNV Třebechovice pod Orebem 1945-1990, inv.č.1, ev.j. 1, s.144

¹⁰⁵ SOKA Hradec Králové, f.MNV ..., s.153

¹⁰⁶ SOKA Hradec Králové, f. MNV..., s.154

Na začátku září 1952 přelo tak vydatně, že do polí se nedalo vyjet. V budově radnice pokračovaly práce na HTÚP. Současně se prováděla i úprava půdy v sousední obci Polánkách nad Dědinou. Celkem zde vznikly 4 JZD. Ve Štěnkově již r.1950, v Petrovicích 1951, v Polánkách a v Třebechovicích 1952. Dále zde v blízkosti byly ještě dva státní statky v Jeníkovcích a v Leducích.¹⁰⁷

Celkem se přihlásilo 27 zemědělců. Vzhledem k tomu, že se podařilo získat značný počet nejvýkonějších rolníků v obci, bylo možné přejít 5.září k založení JZD a požádat o jeho schválení. Tento návrh byl samozřejmě jednomyslně schválen Vokounem, Boukalem a Dernerem.¹⁰⁸

6.3. Začátky JZD

Na schůzích JZD od 19.září 1952 se už začalo s organizováním družstva. Katastry už se zcelovaly a práce s tím byla značně obtížná. Ing. Kozák podával výklad o organizaci osevních postupů a doporučoval rozhodnutí pro III.typ družstva. Do 14 dnů měla být svolána valná hromada a musela být dána dohromady kandidátní listina. s.Vokoun doporučoval na předsedu družstva navrhnout Jana Boukala a Jaroslav Moravec jako místopředseda. Návrh byl přijat. Předsedou dozorčí rady byl navržen Otakar Kopecký, místopředseda V.Nejman a Adolf Prášil. Také bylo projednáno obstarání osevu žita, které zprostředkuje Místní národní výbor. Mělo se jednat s Koženou, aby uvolnila stodolu, aby mělo družstvo skladiště pro umělá hnojiva. Předseda Vokoun vybízel, aby se co nejvíc členů přihlásilo ke zkouškám v řízení motorových vozidel. Družstvo se tak mělo mechanizovat.¹⁰⁹

3.října 1952 se konala 1.valná hromada JZD. Tím byl položen základ k socializaci zemědělské výroby. Schůze začala v 21 hodin. Dostavilo se 24 z celkem 35 členů. Byli schválení aklamací všichni navrhovaní členové představenstva i dozorčí rady.

¹⁰⁷ SOkA Hradec Králové, f.MNV Třebechovice pod Orebem 1945-1990, inv.č.1, ev.j. 1, s.155

¹⁰⁸ SOkA Hradec Králové, f. JZDTřebechovice pod Orebem, Zápisy ze schůzí představenstva a členů, 5.září 1952

¹⁰⁹ SOkA Hradec Králové, f.JZD ..., 19.září 1952

Předsedou družstva se stal Jan Boukal. Byl ustanoven III. typ JZD. Správné plnění dodávek byl nejdůležitější úkol. Schůze byla ukončena ve 23 hodin.¹¹⁰

Při pochůzce poli, kde se mělo hospodařit společně se zjistilo, že hon nacházející se pod Kalvárií nemohl být připraven pro vlhkost půdy, pro setí pšenice. Ta musela být proto zaseta na hon vymezen pro setí ječmene. Osevní plán musel být však dodržen, proto se tam zasela pšenice zvaná „jarka“.¹¹¹

V zimě vzhledem k silnějším mrazům ustala všechna práce na poli, takže šlo vyvážet mrvu na hony, které jsou vyhrazeny pro cukrovku a brambory. Setí ozimu bylo dokončeno. Přirozeně se také snížil stav dobytka tím, že osada Mitrov přešla pod JZD Polánky nad Dědinou a přešlo tam 28ks dobytka z toho 14 krav. Do plánu prasnic chyběl 1ks.

Předseda družstva Boukal varoval, že někteří členové neplnili svoje pracovní povinnosti. Za vyprodukované dodávky neodpovídalo družstvo jako celek, ale každý sám se musel snažit vyprodukovat, kolik bylo předepsáno. Bylo třeba vyvážet hnůj a to někteří družstevníci přislíbili ale na pole pak nevyjeli. Tím kazili pracovní morálku a stěžovali postup práce. Předseda si také stěžoval, že nepracovali moc intenzivně.¹¹²

JZD v Nepasicích bylo založeno 23.prosince 1952. V okolí města byly již všechny obce v JZD, jen Krňovice dosud hospodařily soukromě.

3.února 1953

Konala se plenární schůze MNV, kde se podávala zpráva o činnosti a o výstavbě¹¹³

Začátkem roku 1953 se zemědělská výroba vzhledem k provedené HTÚP a přechodu JZD na III. typ stále tolik nevžila. Na polích ještě nepřešly osevní postupy, úroda nebyla stejná takže se projevovaly určité těžkosti. Situace by se dala zhodnotit jako v přerodu, ze kterého plynuly různé překážky.¹¹⁴

¹¹⁰ SOKA Hradec Králové, f. JZDTřebechovice pod Orebem, Zápisy ze schůzí představenstva a členů, 3.října 1952

¹¹¹ SOKA Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem, Zápisy o schůzích, 3.listopadu 1952

¹¹² SOKA Hradec Králové, f. MNV ..., 15.prosinec 1952

¹¹³ SOKA Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem 1945-1990, inv.č.1, ev.j. 1, s.161

¹¹⁴ SOKA Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem, Zápisy o schůzích, 9.března 1953

V březnu se hodnotila situace, jaká se vyrojila po zajištění místních kulaků Karla a Antonína Lorence, kteří byli zadrženi státní bezpečností. Živočišnou výrobu u nich zajišťovali některé soudružky. Jejich skot se přemísťoval do kravínů JZD. Zjistily taky že není dostatek osiva pro veškerou půdu převzatou od MNV a ani v hospodářství obou Lorenců není dostatek osiva. O zajištění osiva se mělo jednat ještě s JNV prostřednictvím předsedy MNV a tajemníka.¹¹⁵

Na schůzi JZD v hostinci U Dvořáků 21.dubna 1953 se projednávala adaptace kravína u Hejcmanů a u Lorenců pro přesun skotu a přístavba. U Investiční banky bylo požádáno u dlouhodobý úvěr na 620 000Kčs pro všechny tři stavby. Některý materiál měl být zajištěn z místních zdrojů. Od JNV v Hradci byla zakoupena typová drůbežárna na 250ks nosnic bez pokrývačské a montážní práce za 72500,-Kčs. Všichni přítomní to jednohlasně schválili.¹¹⁶

V květnu stavba kravína pokračovala.Bylo dostatek brigádníků, jedinou brzdou byl nedostatek stavebního materiálu a jeho nesnadné obstarávání. Na novostabu kravína byla dána vazba a byly položeny tašky. Předseda JZD osobně zajišťoval práce brigádníků.

7.září bylo po žních a výtěžek byl průměrný. Představenstvo JZD navrhovalo, aby se z družstva vyloučili členové, kteří se dosud do práce v JZD vůbec nezapojili a mají vesměs malé pozemky. Tento návrh se však nepřijal pro nedostatek pracovních sil.

Kravín byl dostavěn v prosinci 1953 a byl hned proveden svod dobytka. JZD i soukromý sektor měl nedostatek slámy. Až do zimy se jezdilo do lesů na hrabání steliva. JZD mělo také značné potíže s přidělováním krmiva pro záhumenkové krávy.¹¹⁷

6.4. Vesniční boháči

¹¹⁵ SOKA Hradec Králové, f. JZDTřebechovice pod Orebem, Zápisy ze schůzí představenstva a členů, 10.března 1953

¹¹⁶ SOKA Hradec Králové, f. JZD..., 21.dubna 1953

¹¹⁷ SOKA Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem 1945-1990, inv.č.1, ev.j. 1, s.172

Veřejné procesy s vesnickými boháči v Třebechovicích pod Orebem byly dva. Pokaždé se zatýkalo kvůli neplnění povinných dodávek. V prvním případě se jednalo o bývalého továrníka u kterého byl zabaven textil a kůže. V časech, kdy bylo tohoto množství velký nedostatek a bylo jenom na přidělová povolení se přechovávání většího množství nepovolovalo.

Prohlídka byla provedena v noci z 20. na 21.dubna 1949 na mnoha místech v Třebechovicích a u Burdychů se našlo kůže, kabelky a mnoho dalšího textilu. U Hladíků na obci byly kůže uschované u Josefa Roubala. U Kavalíra instalační materiál. Zatčení byli Rudolf Vitoušek, manželé Burdychovi, František Hladík a druhý den Vilém Hladík. U železničáře Chlebného byl nalezen přístroj na výrobu lihu a na půdě bylo nalezeno větší množství kůže.¹¹⁸

Dne 27.července se konal v sokolovně v Třebechovicích veřejný proces. Souzen byl dopoledne Vilém Hladík, bývalý továrník, po něm měl být souzen František Hladík, Josef Roubal a Václav Špringar. Toto přelíčení bylo však pro nemoc Františka Hladíka odloženo. Hlavní zájem se soustředil na manželé Burdychovy. Hlavní podstatou obžaloby bylo to, že u nich bylo nalezeno mnoho nedostatkového zboží.Byli odsouzeni Burdych na 2 roky a jeho manželka na 1½ roku.¹¹⁹

6.5. Případ Lorencovi

Druhý veřejný proces se týkal uvážlivých a podnikavých hospodářů, Karla a Antonína Lorence žijících na statcích čp.298 a čp.582. se svými rodinami. Před válkou se jim v zemědělství velmi dařilo, měli rozlehlé pozemky, množství hospodářských zvířat a mohli si později dovolit i několik traktorů. Toho času rozhodně patřili mezi nejproduktivnější zemědělce ve městě spolu s dalšími rolníky Otakarem Kopeckým a Josefem Otčenáškem.

¹¹⁸ SOkA Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem 1945-1990, inv.č.1, ev.j. 1, s.99

¹¹⁹ SOkA Hradec Králové, f. MNV ..., s.161

Po 2.světové válce 6.srpna 1945 při schůzi rady MNV jim byly pro zemědělství přiděleny síly z řad Němců, a to Antonín Řehák s manželkou a Václav Bier s manželkou. Jejich odsun byl vzhledem k tomu, že zde pracovali, odložen.¹²⁰

17.září se na schůzi projednával problém, že Karel Lorenc se zdráhal přivést býka ke svodu plemeníků do Librantic. Umístění býka u Lorence podle MNV nevyhovovalo z mnoha důvodů. Zemědělská komise býka zajistila a také zjistila, že se ztratily tři vepři, označení pro dodávku. Učinilo se o tom oznámení. S ohledem na nedostatek selat se zakázal jejich vývoz s podmínkou, že selata mohli být prodávána jen pěstitelům pro dodávky.¹²¹

Pochůzkou zemědělská komise zjistila výměry osevní plochy u všech místních rolníků. Započítí výmlatu obilí museli oznámit MNV, aby k tomu byl vyslán dozor.¹²² Karel Lorenc činil námitky proti předpisu sena a slámy. Záležitosti byly projednány v zemědělské komisi.¹²³

Nejprve bylo potřeba zabavit mechanické prostředky velkých rolníků. Městská traktorová stanice byla ve správě státu od roku 1948 a sloužila místním rolníkům. Svoje traktory vlastnili Antonín a Karel Lorenc a Otakar Kopecký.¹²⁴

18.ledna 1950 přijela kontrola z Hradce Králové, aby zjistila nesplněné dodávky zemědělských výrobků. Za vedení předsedy MNV Jana Vokouna navštívila pak Lorecových usedlosti, Otakara Kopeckého a Josefa Otčenáška. Dobrovolně ve prospěch veřejného zásobování dodal Antonín Lorenc 500kg, Karel Lorenc 200kg a Josef Otčenášek 100kg chlebového obilí. Další zemědělci byli předvoláni na úřad, kde s nimi byly sepsány protokoly o nesplněných dodávkách. Všechny případy byly vyřízeny kladně, takže Třebechovice splnili své dodávky.¹²⁵

22.ledna 1950 byly smlouvy podepsány všemi zemědělci, jen Karel Lorenc, Otakar Kopecký, Josef Otčenášek, Anna Musilová a Marie Šebrlová smlouvy nepodepsali.

¹²⁰ SOkA Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem, Zápisy o schůzích, 6.srpna 1945

¹²¹ SOkA Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem, Zápisy o schůzích, 17.září 1945

¹²² SOkA Hradec Králové, f.MNV..., 13.května 1946

¹²³ SOkA Hradec Králové, f.MNV..., 17.února 1947

¹²⁴ SOkA Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem 1945-1990, inv.č.1, ev.j. 1, s.88

¹²⁵ SOkA Hradec Králové, f. MNV..., s.106

V červnu 14. už více jak čtrnáct dnů nepršelo a teplota dosahovala 30°C, naproti tomu v noci poklesla na 4-6°C. Toto nepříznivé počasí projevilo se zvláště na jařinách a ranných bramborech. Sklizeň sena byla velmi slabá. Tento den byl také proveden výkup mechanizačních prostředků, traktorů a nářadí u Karla Lorence, Antonína Lorence, Otakara Kopeckého a Josefa Falty. Všechny vykoupené traktory byly přesunuty do společné traktorové stanice.

17.července 1950 byl v záležitosti nešetrného zacházení s hospodářskými stroji k protokolárnímu výslechu předvolán František Šrámek, vedoucí traktorové stanice, který oznámil, že samovaz vykoupěný od A.Lorence nebyl v naprostém pořádku, přesto jej však žňové komisi vydal a sice proto, že žňový důvěrník J.Ryšavý, jej požadoval z toho důvodu, že Lorenc mladší s ním bude jezdit a tomu samovazu rozumí. Ryšavý však uvedené výroky popřel. Celá záležitost byla urovnána a samovaz vykoupěný od A.Lorence řádně opraven, takže byl nadále schopen provozu.¹²⁶

Karel Lorenc už věděl, že to s jeho hospodářstvím nebude nadále dobré. 19.a 20.listopadu 1950 měl soudní řízení u lidového soudu v Hradci Králové a byl odsouzen pro urážku úřední osoby na 3 neděle do vězení. 20.listopadu nastoupil trest. Odsouzen byl proto, že jako vesnický boháč napadl zástupce lidové správy Josefa Ryšavého, hrubými výroky urážel socialistické zřízení a brojil proti zakládání JZD. Tento proces dal jasně najevo, že nikomu nebude dovoleno stavět se proti socialismu.¹²⁷

Roku 1951 při hodnocení úkolů 3.roku pětiletky a nástupu do 4.roku se ukázalo, že Antonín Lorenc splnil všechny dodávky, zato Karel Lorenc nesplnil 202 kg luštěnin protože byly zasety na obecním poli na Orebě. Byly ve škodě, jak od drůbeže, tak od dětí. Dále nedodal 993ks vajec, protože celý chov slepic musel zrušit pro onemocnění. Zvýšené dodávky pro něj nebyly možné obstarat.¹²⁸

¹²⁶ SOkA Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem, Zápisy o schůzích, 17.července 1950

¹²⁷ SOkA Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem 1945-1990, inv.č.1, ev.j. 1, s.119

¹²⁸ SOkA Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem, Zápisy o schůzích, Splnění úkolů 3r. SLP

U Lorenců docházelo v květnu 1952 osivo. Bylo zjištěno, že Karel Lorenc nedosel 1ha cukrovky. Paní Lorencová, která se dostavila k sepsání protokolu poukazovala na okolnost, že nemá takovou výměru, která mu byla předepsána a mělo být přihlédnuto ke skutečné obhospodařovatelné ploše. Proto neměli nyní také krmivo. Předseda zjistil, že to byla záležitost zemědělské komise, případně referenta a že musí tuto záležitost uvést do pořádku. Beránek dokládal, že celá záležitost byla již dříve v radě sdělena a že byla dána k rozhodnutí k JNV, kamž byl volán spolu s L.Otčenáškem. Nemohl na JNV hájit jiné stanovisko, než jak se rada usnesla, že od r.1949 není možné pustit pole k nájmu. Karel Lorenc měl si ponechat pozemky, které měl a jistě by měl dostatečnou krmivovou základnu. Předseda přikázal celou záležitost zemědělské komisi, aby prozkoumala odvolání K.Lorence k snížení osevní plochy.¹²⁹

Během žní 1952 nezastavili svůj dobytek někteří rolníci. JNV upustil od trestních sankcí některé z nich, protože se zjistilo, že skutečně mají velmi malý stájový prostor pro zastavení hovězího dobytka. Pouze Karlu Lorencovi byla navrhována pokuta 500,- Kčs za každý nezastavitelný kus dobytka.¹³⁰

V lednu 1953 se proti Antonínu a Karlu Lorencovi vedlo trestní řízení jako proti vesnickým boháčům pro neplnění předepsaných dodávek. Rada MNV navrhla, aby na oba statky byla zavedena národní správa, než je převzala JZD. V obou hospodářstvích bylo 62 ks hovězího dobytka, z toho 23 dojníc, 8 koní, 110 prasat z toho 12 prasnic a 54 ha polí. Všichni v tu dobu pociťovali velký nedostatek, jak peněz – před měnovou reformou, tak zásob a uhlí.¹³¹

2.března ráno v šest hodin oddíl státní bezpečnosti vedený předsedou MNV Janem Vokounem, tajemníkem Karlem Dernerem a členy rady MNV Stanislavem Runštukem, J. Burešem a J.Rozkovicem vykonal důkladnou prohlídku ve statku Antonína a Karla Lorence. Zvláště u Karla Lorence se našlo mnoho porůznu ukrytých věcí. Měl i uschované obilí u maloročníků J.Svobody, Viléma Šebrle a Marie Šebrlové. Prohlídky byly vykonány v celém okresu v rámci druhé vlny Akce K.

¹²⁹ SOkA Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem, Zápisy o schůzích, 11.května 1952

¹³⁰ SOkA Hradec Králové, f. MNV ..., 9.června 1952

¹³¹ SOkA Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem 1945-1990, inv.č.1, ev.j. 1, s.160

Prohlídky pokračovaly u Karla Moravce, čp.490, který byl zatčen, dále u řezníka Jaroslava Kolence, který byl rovněž zatčen, jelikož Karel Lorenc doznal, že ten prováděl porážky dobytka bez povolení.¹³²

Do vazby byl vzat Antonín Lorenc a Oldřich Černý. Dále byla vykonána prohlídka u hrnčíře F.Černého, kde bylo zabaveno 40 zlatých dukátů, benzin a petrolej. V souvislosti s Lorencovými byly prohlídky ještě u 20 usedlostí nejenom v Třebechovicích, ale také v obci Velichovky a u všech příbuzných Karla a Antonína Lorence.¹³³

Antonín si uschoval u souseda 2 fůry sena, které chtěl snad rozprodat a sám potom na MNV tvrdil, že nemá čím krmit dobytek a ten nechal hynout hladem.

Rada MNV činila opatření a souhlasila s tím, aby rodina Karla Lorence byla z dosavadního bytu umístěna do společné domácnosti Oldřicha Černého v čp.582, které bylo od bytu Karla Lorence odděleno a nechalo se uzavřít, aby rodina Černého ani Lorence neměla přístup do hospodářství.

Muselo se vyčkat na rozhodnutí vyšších úřadů. Živočišnou výrobu Karla Lorence zajistil člen MNV Slezák a Martinec, kteří tímto úkolem byli pověřeni a s ochotou jej přijali. U Antonína Lorence to zajistila manželka a syn František Lorenc. Toto opatření bylo přechodné, než bylo rozhodnuto co dál. Koně z obou hospodářství se přidělili členům JZD, kteří nemají pár koňů jako přípřež ke svému vozu. Pozemky se dali do nuceného pachtu k JZD. Celé město žilo pod dojmem této události, která byla jedinou větší akcí proti vesnickým boháčům v Třebechovicích pod Orebem.¹³⁴

14.července sucho uspišilo žně, takže byly toho dne zahájeny. Byl také zahájen proces s Antonínem a Karlem Lorencovými a ostatními obžalovanými. Obžalovaným bylo prokázáno, že se dopouštěli černých porážek, které prováděl Karel Moravec a Rudolf Kolenec. Tímto procesem, který trval dva dny, uzavírá se kapitola tzv. kulaků v Třebechovicích. V dějinách Třebechovic je to nesporně největší proces, při kterém Karel Lorenc dostal 6 roků vězení a byl navždy vykázán z obce a z okresu Hradec Králové. Na celou usedlost čp.298 se vztahovalo propadnutí veškerého majetku ve

¹³² SOKA Hradec Králové, f. MNV ..., s.162

¹³³ SOKA Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem 1945-1990, inv.č.1, ev.j. 1, s.133

¹³⁴ SOKA Hradec Králové, f. MNV Třebechovice pod Orebem, Zápisy o schůzích, 2.března 1953

prospěch státu. Jeho sestra Anna Černá a její muž Oldřich Černý, z čp.582, dostali 18 měsíců a 20 000Kčs pokuty. Antonín Lorenc dostal 2 roky, propadnutí celého majetku a vystěhování z obce a okresu. Řezník Jaroslav Kodenc byl odsouzen ke ztrátě majetku a nesměl provozovat řemeslo, dokud se po dvouletém žaláři nevrátil domů. Jeho bratru Rudolfovi byl vyměřen trest půl roku vězení a ztráta majetku.

Závěr

V letech po II.světové válce prošlo Třebechovicko řadou změn. Osvobození Rudou armádou, odsun německého obyvatelstva a konfiskace jejich majetku poznamenalo celkový charakter oblasti, nicméně nebylo to v takové míře jako např. v pohraničních oblastech, kde žilo více německého obyvatelstva. Únorové události 1948 spojené s nastolení vlády komunistické strany a následné zemědělství proměněné z tradiční malovýroby na kolektivní znamenala pro některé obyvatele Třebechovic zisk, pro některé zase úplný propad a zničení mnohaleté tradice.

Za první léta působení MNV se Třebechovice katastrálně velmi rozrostly. Bylo přiděleno mnoha hektarů lesů a pozemků od sousedních obcí. Počet obyvatel po válce má velmi sestupnou tendenci do r. 1948, poté začíná mírně růst.

Budovatelské nadšení po 2.světové válce se odrazilo v počátcích i na zemědělství. V prvních letech všichni splnily své dodávky, dokonce i převyšoval počet dobytka. S pozdějšími výnosy polí to bylo horší. MNV proto ve městě silně snahy komunistické strany o založení družstva. Měly se sjednotit všechny pozemky, které by spadaly pod socialistický sektor. Tím by se vyřešily veškeré místní problémy, hlavně s pozemkovým vlastnictvím.

Místní zemědělci zpočátku na agitační srazy příliš nechodily. Po získání mnoha silných hospodářů v obci se nechala přesvědčit většina dalších zemědělců. Vše završilo nasazení tajemníka do MNV jako dělnického kádra.

JZD v Třebechovicích bylo založeno relativně pozdě v porovnání s jinými regiony. Přineslo to změnu charakteru krajiny a změnu vztahu jednotlivce k půdě a k samotnému zemědělství.

Dvě po sobě jdoucí vlny zaměřené na likvidaci kulaků poznamenaly lidské osudy příslušníků selského stavu. Nedostatek některého zboží na volném trhu a přiděl podle třídy a vykonané práce zapříčiňoval hromadění zboží pro nadcházející časy u těch, kteří měli všeho dostatek. Taková činnost nebyla tolerována a proto byly povoleny domovní prohlídky.

První fáze kolektivizace obce Třebechovic proběhla ve srovnání s jinými oblastmi Československa dle dostupných pramenů poměrně klidně. Veřejné procesy s vesnickými boháči byly dva, odsouzených však bylo víc. Celý proces pokračoval

v uvolněnější fázi po roce 1953. Družstvo zápasilo s obtížemi , s nízkými odměnami za pracovní jednotky i s nedostatkem pracovních sil. Sousední obce, ve kterých bylo také založeno JZD se s Třebechovickým družstvem slučovaly a v 60.letech vzniklo družstvo JZD Oreb se sídlem v Třebechovicích, které mělo i přidruženou výrobu. To je však námětem na pokračování a další práci v tomto rozsáhlém tématu.

Seznam použitých pramenů:**archivní:**

Státní okresní archiv Hradec Králové:

fond Městský národní výbor Třebechovice pod Orebem 1945-1990

fond JZD Třebechovice pod Orebem

literatura:

Kol. autorů, ed. HOFMANOVÁ Miroslava, JIRAN Robert, *Třebechovice pod Orebem*, Třebechovice pod Orebem 2004

Jiří, URBAN, Venkov pod kolektivizační knutou: okolnosti exemplárního "kulackého" procesu, Vyšehrad 2010

Karel, ZEMAN, *Vývoj vlastnictví k půdě a souvisejících procesů na území ČR od roku 1918 do současné doby*, Praha 2013

Jaroslav, ROKOSKÝ a Libor, SVOBODA, *Kolektivizace v Československu*, Praha 2013

Karel, JECH, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Vyšehrad 2008